

Nr 26.

Ankom till riksdagens kansli den 28 mars 1927 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner med förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

Första lagutskottet har till behandling förehaft motionerna nr 1 i första kammaren av herrar *Nothin* och *Sandler* samt nr 6 i andra kammaren av herr *Engberg*.

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen ville för sin del antaga följande förslag till

L a g

om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 18 kap. 13 § strafflagen, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 22 juni 1911 (nr 53 s. 4), skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

Sprider — — — — kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge, eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål, varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna jämte däri åberopat statsrådsprotokoll över justitiedepartementensärenden för den 11 december 1925, vilken handling bifogas detta utlåtande (bil. 1).

Motionerna föranleda utskottet att i korthet erinra om införandet av den s. k. preventivlagen samt framställda ändringsförslag beträffande densamma. En närmare redogörelse härför lämnas i nyssnämnda statsrådsprotokoll (bil. 1).

Bihäng till riksdagens protokoll 1927. 9 saml. 1 avd. 14 häft. (Nr 26.) 1

*Införandet
av den s. k.
preventiv-
lagen.*

18 kap. 13 § strafflagen lydde ursprungligen så:

»Sprider någon ut skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse i högst sex månader.

Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.»

Genom lagen den 10 juni 1910 om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen erhöll berörda lagrum följande lydelse:

»Sprider någon ut skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; eller under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förläda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.»

Såsom framgår av en jämförelse mellan lagtexterna, bestod ändringen däri, att nuvarande 2 mom. infördes i lagrummet, att straffmaximum höjdes samt att de båda moment, som paragrafen ursprungligen bildade, sammanfördes till 1 mom. Lagändringen hade sin grund i en vid den tiden livlig propaganda i syfte att utbreda kännedom om s. k. preventiva medel och mana till deras användning, vilken propaganda befanns innebära en allvarlig fara för ungdomens förförelse.

Frånsett en år 1911 vidtagen ändring av 1 mom., genom vilken ändring straffbelades även saluhållande eller utbudande av sedlighetssårande skrift etc., har paragrafen bibehållits oförändrad.

Genom en år 1912 definitivt antagen ändring i tryckfrihetsförordningen bragtes dess föreskrifter på ifrågavarande område i överensstämmelse med 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

*Tidigare
ändringsför-
slag beträf-
fande pre-
ventivlagen.*

I en vid 1922 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 141, hemställde herr Engberg, att riksdagen måtte besluta upphävande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

I motiveringen till motionen framhölls bl. a., att ifrågavarande strafflagsbestämmelse icke lade minsta hinder i vägen för den tukt och sedlighet sårande annonsreklam, som man genom bestämmelsen åsyftat att stävja, men däremot hindrade läkarna från att meddela undervisning beträffande profylaxen mot venerisk smitta. Då staten genom 1918 års lagstiftning angående åtgärder mot utbredande av könssjukdomar åtagit sig kostnaderna för behandling av veneriska sjukdomar och ålagt individen att underkasta sig sakkunnig vård, vore bibehållandet av preventivlagen, åtminstone de delar därav, som förhindrade allmän undervisning och upplysning om sjukdomarnas förebyggande, i hög grad ologiskt samt jämväl ur medicinsk, social och ekonomisk synpunkt oförsvarligt.

I utlåtande, nr 21, i anledning av motionen hemställde första lagutskottet på anförda skäl, att riksdagen i anledning av den ifrågavarande motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen kunde upphävas eller omarbetas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan, varemot första kammaren avslög såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen, i följd varav frågan förföll.

I en vid 1923 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 144, gjorde herr Engberg framställning om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om sådan utredning, som, på sätt nyss nämnts, föreslagits av första lagutskottet vid 1922 års riksdag. Till stöd för denna framställning åberopade motionären de skäl, som anförts i motionen nr 141 vid 1922 års riksdag.

I utlåtande, nr 7, i anledning av ifrågavarande motion framhöll första lagutskottet att, sedan utskottet avgivit utlåtande i frågan vid 1922 års riksdag, enligt utskottets mening icke inträffat någon omständighet av beskaffenhet att rubba utskottets i nämnda utlåtande intagna ståndpunkt; och hemställde utskottet, under åberopande av de skäl, som anförts i berörda utlåtande, om bifall till motionen.

Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna, varefter riksdagen den 7 mars 1923 till Kungl. Maj:t avlät skrivelse i ämnet, nr 42.

Det nu väckta lagförslaget avser upphävande av bestämmelsen i förevarande lagrum om straff för den som under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som i lagrummet avses, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande. Efter en dylik ändring skulle gärningar av nyss angiven art bliva straffbara endast under de i paragrafens första moment stadgade förutsättningar, d. v. s., beträffande utspridande av skrift, därest denna sårar tukt och sedlighet, samt i fråga om annan gärning, därest den »sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer».

Nu förevarande lagförslag.

Lagförslaget är utarbetat inom justitiedepartementet i anledning av riksdagens förutnämnda skrivelse samt anmäldes för Kungl. Maj:t den 11 december 1925 (jfr bil. 1). Sedan Kungl. Maj:t därvid beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslaget, avgavs sådant yttrande den 10 maj 1926. Yttrandet är bifogat förevarande utlåtande, och får utskottet hänvisa till detsamma (bil. 2).

Utskottet får till en början fästa uppmärksamheten därå, att förevarande lagförslag visserligen utgör resultatet av en inom justitiedepartementet i anledning av riksdagens skrivelse den 7 mars 1923 verkställd utredning men att förslaget, enligt vad utskottet inhämtat, icke varit föremål för Kungl. Maj:ts handläggning, sedan Kungl. Maj:t den 11 december 1925 beslöt inhämta lagrådets yttrande över förslaget. De erinringar, som lagrådet framställt, hava sålunda

Utskottet.

icke blivit av Kungl. Maj:t prövade, och Kungl. Maj:t har icke tagit slutlig ställning till riksdagens berörda skrivelse.

Syftet med det nu motionsvis framförda lagförslaget anges vara att bereda säkerhet för att en allvarlig och även till formen oantastlig upplysningsverksamhet rörande vissa mekaniskt verkande preventivföremåls betydelse såsom profylaktiskt medel mot de smittsamma könssjukdomarna icke skall falla under preventivlagens straffhot. Rörande lämpligheten att ur denna synpunkt vidtaga ändring i preventivlagen yppade sig vid behandlingen av förutnämnda motioner i ämnet såväl år 1922 som år 1923 olika meningar inom utskottet.

Utskottsmajoriteten framhöll sålunda — efter en erinran, att Konungen enligt 27 § i lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar förordnar om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap om medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande, samt att en förutsättning för denna upplysningsverksamhets bedrivande givetvis vore, att det nu i 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen stadgade förbudet mot preventivmedlens offentliga förordande och beskrivande icke lade hinder i vägen för densamma — bland annat följande: Uppenbart torde vara, att dylikt hinder icke föreläge, därest upplysningsverksamheten avsåge spridande av kunskap rörande vissa desinfekterande medel och metoder. Dessa torde nämligen icke kunna anses såsom »föremål» i lagens mening. Vida svårare ställde sig däremot spörsmålets besvarande, därest fråga vore om vissa mekaniskt verkande medel. Jämväl en värdig, från allt osedligt syfte fri framställning, varigenom dylika medel rekommenderades eller anvisning meddelades om sättet för deras begagnande, torde måhända icke under alla förhållanden kunna undgå att enligt ifrågavarande lagrum drabbas av ansvar. Även om denna fara vid en riktig lagtolkning icke skulle föreligga, kunde dock straffbudets tillvaro avskräcka från bedrivandet av en allmännyttig upplysningsverksamhet på detta område. Det hade i sådant avseende från läkarhåll anförts, att straffbestämmelsens förefintlighet och svårigheten att bestämma dess räckvidd hos personer, som haft för avsikt att på olika sätt verka för en vidgad kännedom om den personliga profylaxen, framkallat tvekan om de tilltänkta åtgärdernas tillåtlighet och därigenom kommit dem att avstå från det tillärnade företaget. Även av detta skäl syntes det utskottet vara påkallat, att det nu bestående förbudet mot offentliga yttranden rörande preventivmedel borttoges eller modifierades. Då utskottet sålunda ville bereda ökad frihet för en allvarlig, vederhäftig upplysningsverksamhet i dessa ämnen, förbisåge utskottet ingalunda, att åtgärder i denna riktning kunde medföra vissa vådor. Något slutgiltigt svar på frågan i vad mån ett spridande av kunskap om de preventiva medlen och en därav följande ökad användning av desamma inverkade på nativitetens nedgång syntes visserligen icke kunna givas. Men det torde ej kunna förnekas, att från moralisk synpunkt betänkligheter kunde anföras också mot en upplysningsverksamhet av nyssnämnda slag, när varje offentlig behandling av dessa ömtåliga ämnen givetvis kunde medföra risk för ett undergrävande av den sexuella moralen och bidra till sedeslöshetens befrämjande. Det rätta handhavandet av den ifrågasatta upplysningsverksamheten vore därför en utom-

ordentligt vanskelig uppgift, och stora svårigheter mötte, då det gällde att uppdraga gränsen mellan ett nyttigt kunskapsspridande och en propaganda av icke önskvärt slag. Enligt utskottets uppfattning, vilken torde överensstämma med den, som funnit ett uttryck i lagen den 20 juni 1918, borde emellertid dessa betänkligheter vika med hänsyn till vikten av en vidgad kunskap om den personliga profylaxen såsom ett av de betydelsefullaste vapnen i kampen mot könssjukdomarna.

I en av reservationerna uttalades åter följande: Ehuru det redan genom nu ifrågavarande lagbuds avfattning vore tydligt, att av detsamma icke träffades de meddelanden uti förevarande ämne, som icke skedde under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav komme, så skulle nog mången gång vara önskvärt, att jämväl härutöver sådana meddelanden skulle kunna för en större allmänhet straffritt meddelas, som innefattade råd och anvisningar för undvikande av smitta vid könsumgänge. Emellertid vore det säkerligen icke möjligt att lämna dylika råd och anvisningar utan att samtidigt locka fullt friska personer att vid könsumgänge iakttaga sådana försiktighetsmått, att de icke behövde befara den helt naturliga påföljd, som därav eljest kunde uppkomma. Blevet ett sådant förfaringssätt än vanligare än det redan sorgligt nog torde vara, skulle detta komma att hava en synnerligen sorglig påföljd på hela vårt folks moraliska liv, en påföljd som det syntes vara samhällets plikt att söka motverka. Samhällets intresse i detta avseende syntes vara så starkt, att man måste iakttaga detsamma även med den olägenhet, som ovan berörts.

Den i omförmälda reservation intagna ståndpunkten till ifrågavarande spörsmål har vunnit stöd genom lagrådets nu senast avgivna yttrande, däri lagrådet, efter en undersökning rörande preventivlagens ställning till upplysningsverksamheten å förevarande område, uttalar, att en upplysningsverksamhet — omfattande jämväl de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i profylaktiskt avseende — vilken i allvarlig och värdig form och med beaktande av vissa närmare angivna synpunkter från auktoritativt håll kommer till stånd uteslutande i syfte att förebygga utbredande av könssjukdomar, icke lär kunna anses medföra någon »allmän fara för andras förförelse» och således icke heller komma i strid med preventivlagen, men att å andra sidan den föreslagna lagändringen, såsom lämnande fältet öppet även för en icke auktoritativ och måhända till syfte och form tvivelaktig upplysningsverksamhet å ifrågavarande område, kan befaras medföra risk för sedeslöshetens befrämjande särskilt bland ungdomen.

På grund av vad sålunda mot bifall till motionerna förekommit, får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 mars 1927.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, *Hederstierna*, *Jacob Larsson**, *Edw. Larson**, *Ernst Svenson**, *Erik Anderson**, *Julin* och *Bissmark*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist* i Halmstad, *af Ekenstam*, *Lindley*, *Jansson* i Edsbäcken, *Johansson* i Brånalt*, *Karlsson* i Vätö, *Johanson* i Huskvarna och *Carlson* i Mölndal.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Åkerman*, som, med instämmande av herrar *Jacob Larsson*, *Julin*, *Lindqvist* i Halmstad, *Lindley*, *Karlsson* i Vätö och *Carlson* i Mölndal, anförde:

»Den del av preventivlagen, som nu föreslås till upphävande, utgör enligt min åsikt ett hinder mot den av 1918 års lagstiftare såsom önskvärd betecknade upplysningsverksamheten angående medlen att förebygga spridandet av smittosamma könssjukdomar. Att dessa farhågor icke äro ogrundade visas av utredningen i ärendet.

Nu framlagda lagförslag, vilket utarbetats med föranledande av riksdagens skrivelse i ämnet, synes på ett tillfredsställande sätt lösa ifrågasvarande ömtåliga spörsmål att åt 18 kap. 13 § strafflagen giva en lydelse, som så långt möjligt är förhindrar en ansvarslös propaganda utan att, såsom den nuvarande under trycket av en tillfällig känslöstämning tillkomna lagen, verka hämmande på en nödig och nyttig upplysningsverksamhet, vilken de lagstiftande myndigheterna velat främja.

Jag får alltså hemställa,

att förevarande motioner måtte av riksdagen bifallas.»

Bilaga 1.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 december 1925.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, SCHLYTER, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet anför chefen för justitiedepartementet, statsrådet Nothin:

»I skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 mars 1923, nr 42, har riksdagen i anledning av en inom andra kammaren väckt motion hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen kunde upphävas eller omarbetas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Riksdagens skrivelse den 7 mars 1923, nr 42, och däröver avgivna utlåtanden.

Över denna skrivelse hava, i anledning av remiss, utlåtanden avgivits av medicinalstyrelsen, av kanslern för rikets universitet efter hörande av juridiska och medicinska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund samt Karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium, ävensom av Svenska läkaresällskapets sektion för syfilisforskning.

I 18 kap. 13 § strafflagen, enligt dess ursprungliga lydelse, belades med straff utspridande av skrift, målning, teckning eller bild, som sårade tukt och sedlighet, liksom ock annan gärning, som sårade tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav uppkom.

Tillkomsten av den s. k. preventivlagen.

Med anledning av en särskilt inom huvudstaden livlig propaganda i syfte att utbreda kännedom om s. k. preventiva medel och mana till deras användning, utarbetades i början av år 1910 inom justitiedepartementet ett förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen. Enligt detta förslag skulle till nämnda paragraf fogas ett andra moment av innehåll, att den, som offentligen utställde eller förevisade föremål, som voro avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsumgänge, eller genom offentligt tillkännagivande till salu utbjöde eller själv eller genom annan till försäljning

kringförde sådana föremål, eller offentligen, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift, sökte förleda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelade anvisning om sättet för deras användande, skulle, ändå att gärningen ej vore sådan, som i 1 mom. sades, dömas efter ty där stadgades.

I samband därmed föreslogs en höjning av det i 1 mom. stadgade straffmaximum.

Departement-
schefen
den 29 april
1910.

Vid ärendets behandling i statsrådet den 29 april 1910 anförde dåvarande chefen för justitiedepartementet, efter att hava lämnat en redogörelse för den i nyss nämnda lagrum enligt dess då gällande lydelse givna bestämmelsen:

»Visserligen torde det icke lida något tvivel, att offentligt föredrag om preventiva medel, särskilt om det hålles inför en okritisk publik och innefattar öppen eller förtäckt uppmaning till deras användande, kan träffas av den angivna lagbestämmelsen och sålunda redan nu bliva bestraffat. Men möjligt är ock, att föredrag med liknande innehåll kan klädas i den försiktiga form, att det faller utom de för straffbarhet nu i lag uppdragna gränser, även om faran för att andra därav förledas till sedeslöshet må vara än så stor. Vidare torde ett utbudande till salu av preventiva medel, deras utställande för allmänheten och annonsering därom endast sällan ske på sådant sätt, att ansvar därför kan enligt gällande lag ifrågakomma. Men även ett dylikt offentligt utbudande innefattar otvivelaktigt en fara för andras förförelse, som icke bör lämnas ur sikte och som tvivelsutan är stor nog för att gälla såsom grund för ett med straffhot förenat förbud mot dylikt offentligt salubjudande eller utställande.»

Lagrådet
1910.

Sedan medicinalstyrelsen och den s. k. reglementeringskommittén avgivit infordrade utlåtanden över förslaget, remitterades detta till lagrådet. Av dess ledamöter förenade sig justitieråden friherre *Marks von Württemberg* och *Petrén* samt regeringsrådet *Wall* om följande yttrande:

»Den propaganda för s. k. preventivmedel, som under senaste tiden förekommit här i landet, har från ett visst håll bedrivits under sådana former, att den otvivelaktigt medfört stor fara för ungdomens sedliga förvildning. Inför stora skaror av män eller kvinnor hava i fråga om dessa medel hållits föredrag, i vilka det ömtåliga ämnet behandlats på ett sätt, som varit i hög grad anstötligt och ägnat att hos de mindre kritiska åhörarna utbreda en lätt-sinnig och ansvarslös åskådning i fråga om de för individerna såväl som för samhället betydelsefulla sexuella problemen och därmed sammanhängande ämnen.

Det är under dylika omständigheter förklarligt, om hos mången väckts tankar på ett ingripande från lagstiftningens sida i syfte att stävja eller förhindra nämnda propaganda, och om dessa tankar tagit form i ett förslag, sådant som det nu föreliggande.

Innan en lagstiftningsåtgärd av ifrågavarande art kommer till stånd, bör emellertid noga tillses, såväl huruvida den är ägnad att leda till det åsyftade målet, som ock huruvida den icke tilläventyrs är förenad med vådor och olägenheter, vilka mer än uppväga de fördelar man tror sig uppnå. En undersökning härav är desto mera angelägen, som förslaget tillkommit i anledning av ett individuellt, nyss inträffat fall och under det omedelbara intrycket av den stämning det framkallat.

Förslagets viktigaste bestämmelse är den, som riktar sig mot offentliga, i tal och skrift förekommande yttranden, vilka åsyfta förledande till bruk av preventiva medel eller innefatta meddelande av anvisning i fråga om deras begagnande.

Medan enligt gällande lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen sådana yttranden kunna straffas allenast i händelse de sära tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer, skola de, enligt vad i förslaget uttalas, beläggas med straff även när de ej kunna anses i nyssnämnda mening sårande för tukt och sedlighet.

Härvid är dock att märka hurusom den föreslagna bestämmelsen icke skulle kunna erhålla tillämpning å yttranden i tryckt skrift. I avseende å dessa måste nämligen tills vidare tillämpas tryckfrihetsförordningens bestämmelser, enligt vilka för straffbarhet erfordras, att tukt och sedlighet sårats. Det torde visserligen få antagas vara åsyftat, att tryckfrihetsförordningen framdeles skulle uti ifrågakvarande hänseende bringas till överensstämmelse med den nu föreslagna lydelsen av 18 kap. 13 § strafflagen; men även om en dylik grundlagsändring skulle efter någon tid komma till stånd, måste det betraktas såsom i viss mån oegentligt och menligt för lagens helgd, att under mellantiden yttranden av här förutsatta art ansåges tillåtna där de sprödes i tryck, men straffades när de förekomme i muntlig framställning.

Långt viktigare äro emellertid de principiella betänkligheter, som låta sig anföra mot att över huvud belägga med straff sådana framställningar rörande preventivmedel, som icke i strafflagens mening sära tukt och sedlighet. Det borde knappt behöva framhållas, att spörsmålet härom ingalunda sammanfaller med frågan om dessa medels skadlighet ur samhällets synpunkt. Det betraktas i vår tid icke såsom en statens sak att undertrycka varje mening, vars spridande anses stå i strid med samhällets bästa. Historiens lärdomar hava tillräckligt ådagalagt de sorgliga konsekvenserna av en sådan uppfattning rörande samhällsmaktens uppgift. I varje tidevarv, men framför allt i en brytningstid sådan som den nuvarande, måste det inträffa, att uppfattningen om vad som länder till enskilt och allmänt väl till den grad skiftar, att meningar, som omfattas av vissa samhällsmedlemmar eller samhällsgrupper, av andra betraktas såsom i högsta grad fördärliga. Skulle dessa meningar taga sig uttryck i handlingar, som staten ansett sig kunna och böra i lag förbjuda, eller i uppeggande till dylika handlingar, måste samhället, såvida det skall fylla sin uppgift att upprätthålla rättstillståndet, inskrida med straff eller andra tvångsmedel. Men i övrigt bör enligt nutida, på dyrköpt erfarenhet grundad uppfattning staten i det längsta möjliga avhålla sig från ingripande mot den, som på ett till formen oantastligt sätt vill verka för sina meningars spridande eller genomförande. Från en dylik utgångspunkt kan det icke vara riktigt att genom straffbud söka fullständigt utesluta preventivmedlen från den offentliga diskussionens område. Envar, som i någon mån sysselsatt sig med de nationalekonomiska befolkningsspörsmålen och därmed sammanhängande sociala frågor, vet, att spörsmålet om önskvärdheten av folkökning ingalunda hör till de samhällsproblem, som en gång för alla vunnit en enkel, oemotsäglig lösning; och skulle han hava bildat sig en än så bestämd mening rörande de ekonomiska, sociala eller politiska vådorna av nativitetens avsiktliga begränsande, så vore därifrån ett stort och måhända ödesdigert steg till den ståndpunkten, att varje offentligt uttalande till förmån för preventivmedel borde förbjudas och straffas.

Ett sådant undertryckande ifrågasättes näppeligen i avseende å andra läror, som stå i skarp motsats med de bestämmandes uppfattning om det allmänna bästa. Den, som t. ex. anser ett fullständigt förverkligande av socialismens principer innebära en olycka för samhället och mänskligheten, finner det ej gärna möjligt eller önskvärt att med tvångsmedel inskrida mot de socialistiska lärornas förkunnande, ehuru det måste vara honom klart, att deras allmänna spridande kan medföra stor fara för det samhälle, som hans övertygelse bjuder honom att försvara. Den, som i religionen eller dess bestå-

ende former ser ett oundgängligt villkor för samhällets och dess medlemmars andliga hälsa och välfärd, eller som i varje fall bekymras över den andliga och sedliga rotlöshet, vartill ett hastigt och hänsynslöst undanträngande av den hävdvunna religiösa uppfattningen kan giva upphov, lärar knappast tänka sig möjligheten av något lagens inskridande mot den, som, utan att göra sig skyldig till gäckeri eller smädelse, angriper religionen eller vissa trosläror. Och den, som tror ett fullständigt rusdrycksförbud vara nödvändigt för folkets räddande från undergång, lärar väl ej sträcka sina önskningsdärhän till, sedan förbudet genomförts, varje meningsyttring rörande olägenheter, som det ansåges medföra, skulle förbjudas och straffas.

Det erkännande av yttrandefriheten, vartill samhället sålunda nått fram, hämtar sitt berättigade ur flera särskilda förhållanden. Viktigare än något annat är måhända det faktum, att ett genomförande av grundsatsen om samhällets befogenhet och plikt att söka undertrycka villomeningar visat sig i många fall leda till de mest beklagansvärda misstag. Till den nuvarande samhällsordningens förtjänster torde det böra räknas, att den, i känslan av att de fördelar, yttrandefriheten ur nämnda och andra synpunkter medför, överväga olägenheterna, vetat att i det stora hela hålla yttranderätten i helgd, även när såsom i förevarande fall frestelse till dess inskränkande legat nära till hands. Andra samhällsformer kunna måhända medföra ett återfall i forna tiders tvång; men att för närvarande inskränka möjligheten av det meningsutbyte, som ledes av allvarliga bevekelsegrunder, synes ej utan tvingande skäl kunna förordas.

Att vidare ingå på hithörande principspörsmål kan nu ej ifrågakomma. Dock torde det vara på sin plats att här framhålla, hurusom i våra dagars samhälle lagens helgd lätt kan komma att lida, om lagstiftningen börjar anlitas för undertryckande av meningar, som ej innefatta kränkning av någons rätt eller uppeggande till otillåtna handlingar eller till ett tygellöst levnads sätt men likväl av flertalet anses samhällsfarliga. Redan ett första steg på denna väg kan ur nämnda synpunkt vara betänkligt, och skulle det, såsom lätt kan befaras, komma att följas av andra försök att låta lagens maktspråk träda i stället för upplysning och andlig fostran, är det fara värt, att lagens auktoritet, som i våra dagar behöver i högsta möjliga grad upprätthållas, komme att väsentligen försvagas.

Måhända ville man mot det nu anförda invända, att, när det gäller frågan om yttrandefrihetens gränser, de sexuella spörsmålen intaga en särställning, som påkallar mera vittgående begränsning av yttranderätten än på andra områden bör ifrågakomma. Sant är, att när gällande strafflag likasom främmande lagar med straff belägger uttalanden, som sära tukt och sedlighet och kunna leda till andras förförelse, detta innebär, att även ett i och för sig icke osedligt uttalande kan bliva straffbart med hänsyn till de förhållanden, varunder det framförts. Att sålunda bestraffa en framställning av de preventiva medlen, vilken, ehuru möjligen fri från otuktigt syfte, dock med hänsyn till de omständigheter, varunder den förekommit, är att anse såsom sårande för tukt och sedlighet, lärar ej heller kunna utgöra något obehörigt ingrepp i yttranderätten. Men en annan sak är att av hänsyn till den allmänna sedligheten förbjuda även en taktfull, allvarlig och tydlig från varje otuktigt syfte fri framställning rörande lämpligheten av preventivmedels användande under vissa omständigheter. Den fara för utbredande av osedlighet eller för nativitetens avtagande, som kan vara förenad även med en sådan framställning, må — om den ock från en del håll överdrives — dock ej förnekas eller underskattas. Men den hör till de vådor, som ej lämpligen kunna på lagstiftningens väg förekommas, utan för vilkas motverkande andra medel böra tagas i anspråk.

För att bedöma lämpligheten av ett absolut förbud mot preventivmedlens offentliga förordande eller beskrivande är det av nöden att göra sig redo för alla de konsekvenser ett dylikt förbud medför. Dessa hava i viss mån påpekats i de utlåtanden, som redan avgivits över förslaget. I medicinalstyrelsens utlåtande har ur medicinsk synpunkt erinrats, att fall förekomma, där användandet av preventivmedel sker i ett syfte, som förtjänar respekteras, samt att inskränkning ej borde göras i de vid medicinska läroverk anställda lärarnas rätt att vid sin undervisning beröra även frågor om de preventiva medlen. Och i ett annat utlåtande har framhållits angelägenheten av att hinder icke läggas i vägen för en fullt objektiv, i icke otuktigt syfte lämnad redogörelse för dessa medel, t. ex. i en historisk, nationalekonomisk eller medicinsk framställning, vare sig i skrift eller offentligt föredrag. Befogenheten av dessa erinringar synes ovedersäglig. Vad beträffar det av medicinalstyrelsen tillstyrkta förbehållet förefaller emellertid uppenbart, att om det skall vara tillåtet att vid den officiella medicinska undervisningen beröra frågor om de preventiva medlen, det icke rimligen kan förbjudas att i litteraturen behandla dessa frågor ur medicinsk synpunkt. Och skulle, såsom i det senare av nämnda utlåtanden med fog påpekats, det för uppnående av syftet med den ifrågasatta lagstiftningen vara av nöden, att densamma utsträcktes att gälla även föredrag och diskussioner inom slutna sällskap och föreningar, måste det förefalla stötande, om härvid ej skulle göras undantag åtminstone för läkarsällskap och andra medicinska föreningar. Vill man från den tillämnade straffbestämmelsen göra undantag för historiska, nationalekonomiska eller därmed jämförliga framställningar, är det svårt att tänka sig någon annan begränsning av undantaget än den, helt visst ganska svävande, att framställning, som ej skedde i otuktigt syfte eller eljest på grund av omständigheterna kunde anses sårande för tukt och sedlighet, icke skulle drabbas av bestämmelsen. Med en dylik begränsning skulle emellertid det nya stadgandet knappast komma att inrymma andra fall än som enligt lagens nuvarande lydelse kunna bestraffas.

Till vad nu blivit yttrat i fråga om förbud mot preventivmedlens offentliga förordande eller beskrivande må läggas, att man i allmänhet ej heller i främmande länder tilltrött sig att principiellt förbjuda dessa medels behandling i tal eller skrift. Strafflagarnas bestämmelser mot råa och anstötliga yttranden torde i de flesta länder bereda möjlighet att åtkomma framställningar av uppenbart otuktig beskaffenhet, och framställning, som öppet eller förtäckt innefattar affärsmässig reklam för vissa slags varor av hithörande art, drabbas i en del länder av speciella ansvarsbestämmelser. Längre synes man i allmänhet, åtminstone hittills, ej hava ansett sig böra gå. Såvitt nu kunnat utrönas har — om man bortser från ett enstaka engelskt rättsfall — endast i ett land, nämligen Norge, staten lagt hinder i vägen för möjligheten att över huvud offentligen behandla frågan om preventivmedel. I Norges nu gällande strafflag likasom dessförinnan i en lag av år 1891 har upptagits ett ovillkorligt förbud mot offentliga framställningar rörande preventivmedlen. Men den omständigheten, att sålunda i ett främmande land ett dylikt förbud sedan någon tid förekommit, synes ej vara tillfyllest att vederlägga de betänkligheter, som i det föregående gjorts gällande mot införande i vårt land av ett liknande förbud. Särskilt bör framhållas, att under de överläggningar, som i Norge föregått bestämmelsens införande, uttalats, att densamma trots sin generella omfattning ej behövde eller borde föranleda åtalande av vetenskapliga framställningar rörande preventivmedlen. Dylika uttalanden hava sin grund i en uppfattning av den offentliga åtalsplikten, som gör sig gällande i Norge såväl som i flera andra länder, men som är främmande för vår lagstiftning och rättsåskådning.

Med hänsyn till vad i det föregående blivit anfört kan det här åsyftade förbudet mot offentliga yttranden rörande preventivmedel icke tillstyrkas. Åtminstone torde, innan ett sådant förbud meddelas, böra tillses, i vad mån gällande lagstiftning medför skydd emot yttranden, som lämpligen kunna straffas.

Utöver nämnda förbud innefattar det remitterade förslaget stadgande om straff för den, som offentligen utställer eller förevisar eller genom offentligt tillkännagivande till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför preventiva medel.

Vad vidkommer offentligt utställande eller förevisande av dessa medel, torde ett sådant förfarande i alla de fall, då skada därav kan föranledas, vara straffbart redan enligt gällande lag. Den föreslagna bestämmelsen i detta hänseende synes därför vara överflödig.

Beträffande åter förbudet mot ifrågakomna medels utbudande till salu genom offentligt tillkännagivande torde ur sedlighetens och den offentliga anständighetens synpunkt kunna till stöd för detsamma anföras starka skäl, vilka måhända övertäga de invändningar, som från andra synpunkter kunna framställas däremot. Skall förbudet bliva av någon större praktisk betydelse, torde det emellertid vara nödigt, att detsamma utsträcker att avse jämväl försändande till allmänheten genom posten eller annorledes av pris-kuranter och annat, varigenom preventivmedel salubjudas. Därjämte erfordras uppenbarligen, att tryckfrihetsförordningen ändras. I annan händelse kommer straffbestämmelsen att gälla allenast i fråga om skrivna tillkännagivanden uti ifrågavarande syfte, under det att de tryckta lämnas straffria. En dylik anordning synes vara så stötande, att det knappast torde böra ifrågakomma att vidtaga ändring i strafflagen i detta hänseende, förr än motsvarande ändring i tryckfrihetsförordningen kan genomföras.

Mot det ifrågasatta förbudet rörande kringförande till försäljning av de nämnda medlen torde icke något vara att erinra, men tvivelaktigt synes vara, huruvida detta förbud är av den betydelse, att en ändring i strafflagen bör vidtagas enbart för genomförandet därav.

Bestämmelserna i det föreslagna nya momentet i paragrafen angivas röra icke allenast preventiva medel utan även föremål, som äro avsedda för otuktigt bruk. Såvitt angår de med sistnämnda uttryck åsyftade föremål lära emellertid bestämmelserna vara utan nämnvärd betydelse. Uti de i momentet angivna fall torde nämligen, då fråga är om sådana föremål, gärningen i regel vara straffbar redan enligt gällande lag.

Det remitterade förslaget innebär slutligen en höjning av paragrafens straffmaximum. Att brott, som falla under denna paragraf, kunna antaga sådana former, att de förtjäna högre straff än vad lagen nu medgiver, är måhända riktigt. Men även härvidlag kan ifrågasättas, huruvida, för den händelse de tilltänkta förändringarna i paragrafen i övrigt icke bliva genomförda, tillräckliga skäl finnas att för närvarande göra ändring i straffskalan. Skall emellertid sådan ändring ske, torde, till undvikande av mindre väl avpassad straffmätning, den nuvarande straffskalan böra bibehållas som den normala, och det högre straffmålet bliva tillämpligt allenast då synnerligen försvårande omständigheter föreligga.»

Justitierådet *Quensel* anförde:

»Å ena sidan synes, såsom medicinalstyrelsen framhållit, förslaget allt för vittgående därutinnan, att detsamma lägger hinder i vägen för att i den medicinska undervisningen frågan om de preventiva medlen offentligen behandlas.

Å andra sidan synes, såsom den i ärendet hörda kommitté anmärkt, förslaget icke tillräckligt effektivt. Om någon söker förleda till användande av

föremål, varom fråga är, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande, drabbas han nämligen av straff, endast om hans åtgärder vidtagits offentligen. Samma åtgärder torde emellertid vara lika ägnade att väcka betänkligheter, om de äga rum inom andra slutna sällskap eller föreningar än läkaresällskap eller medicinska föreningar.

Vad ovannämnda kommitté påpekat i fråga om utbudande till försäljning medelst kringsända reklamer synes likaledes värt beaktande. Då tryckta meddelanden ej lära kunna träffas av föreliggande lagstiftning, skulle väl uppbyggande däri av ett straffbud, som avsåge kringsända reklamer, för närvarande komma att sakna större betydelse. Men då det är att förutse, att förslaget, därest det antages, snarast möjligt efterföljes av ändringar i tryckfrihetsförordningen, torde det vara av vikt, att strafflagen så avfattas, att dess bestämmelser komma att motsvara dem, vilkas införande i tryckfrihetsförordningen kan anses önskvärt.

Jag tillstyrker alltså, att förslaget måtte omarbetas i nu angivna hänseenden.»

Sedan förslaget i anledning av de framställda anmärkningarna i vissa delar undergått omarbetning, anmäldes ärendet den 20 maj 1910 åter i statsrådet, därvid föredragande departementschefen anförde, bland annat:

Departementschefen
den 20 maj
1910.

»Förslagets viktigaste bestämmelse — förbudet mot offentligt förledande till preventivmedels användande eller offentligt lämnade anvisningar om sättet för sådana medels användande — har av lagrådets flesta ledamöter avstyrkts huvudsakligen på den grund, att ett dylikt förbud skulle göra intrång på den yttrandefrihet, som bör vara medborgarnas rättighet. Ifrågavarande ledamöter av lagrådet medgiva, att bestraffande av en framställning av de preventiva medlen, vilken är sårande för tukt och sedlighet, ej utgör något obehörigt ingrepp i yttranderätten, men de finna en från varje otuktigt syfte fri framställning rörande lämpligheten av att preventivmedel under vissa omständigheter användas icke böra på grund av vådan för den allmänna sedligheten drabbas av förbud.

Denna uppfattning kan jag ej dela. Att en framställning av det senare slaget, huru fri från omoraliska motiv den än må vara, kan vara i hög grad ägnad att förvilla de sedliga begreppen på det sexuella området, lär ej kunna förnekas, och den sociala fara, som därigenom uppstår, är av sådan art, att hela folkets såväl andliga som fysiska hälsa allvarligt äventyras. I fråga om de högeligen samhällsvådliga verkningar, som följa av folkets tillbakagång i sexuell moral, tala historiens lärdomar ett alltför tydligt språk. Behjartar man detta, kan jag för min del ej med hänsyn till yttrandefriheten finna den fordran å de enskilda medborgarna oberättigad, att de avhålla sig från uttalanden i tal eller skrift, vilka, om än icke tillkomna i osedligt syfte, dock bland allmänheten sprida det fördärv, som för nationens bestånd är kanske det allra farligaste.

Att icke varje offentlig framställning rörande de preventiva medlen bör förbjudas, kan jag dock medgiva. I den offentliga undervisningen vid de medicinska läroverken böra hithörande frågor fortfarande få behandlas; och även för andra fall är måhända, såsom i avgivna utlåtanden över förslaget blivit framhållet, ett ovillkorligt förbud ej alltid på sin plats. För att förebygga, att förbudet komme att drabba vad jag skulle vilja benämna fullt legitima framställningar i ämnet, har jag tänkt mig bestämmelsens avfattning lämpligen kunna ändras därhän, att framställningar av ifrågavarande slag bleve underkastade förbud, endast om de skedde 'under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer'.

Vidtages sådan ändring i förslaget, synes mig de av lagrådets flesta ledamöter anförda principiella betänkligheter mot förslaget i förevarande del icke vidare kunna tillmätas den betydelse, att förslaget på grund därav bör förfalla.

Beträffande de övriga föreskrifterna i förslaget hava ej heller de blivit av lagrådets flesta ledamöter tillstyrkta. Genom dessa bestämmelser skulle dock, i den mån genom lagstiftning lämpligen kan ske, en damm sättas för den smutsiga trafik, som i vinningslystet syfte drives med utbudande till allmänheten av preventiva medel och som icke kan med nuvarande lagstiftning åtkommas. Att dylika medels salubjudande genom offentliga meddelanden och deras kringförande till försäljning för närvarande i allmänhet icke är straffbart, erkännes i det yttrande, lagrådets flesta ledamöter avgivit, och dylika åtgärder innefatta obestriddligen ett det allra kraftigaste handtag till sedeslöshetens befrämjande. Vad i yttrandet anföres mot en lagstiftning till stävande av nämnda trafik har icke övertygat mig om vare sig obehövligheten eller kraftlösheten av de härutinnan ifrågasatta bestämmelser. Jag vidhåller därför min åsikt om deras önskvärdhet. I anledning av gjord erinran torde emellertid sådan ändring i förslaget böra vidtagas, att med tydlighet må framgå, att jämväl utbudande till försäljning av preventivmedel genom kringlämnade reklamer skall vara underkastat straff.

Såsom en given vinst av den ifrågasatta lagändringen skulle jag även vilja beteckna, att därigenom vunnas ett klart och otvetydigt lagbud i ifrågavarande hänseende. Gällande lag torde knappast kunna i sådant avseende anses fullt tillfredsställande, och senaste tidens erfarenhet har ådagalagt önskvärdheten av lagstadganden, som äro begripliga även för dem, vilka vilja i dessa frågor tangera det tillåtnas yttersta gränser.»

Proposition
till 1910 års
riksdag.

Det sålunda omarbetade förslaget blev därefter genom proposition, nr 223, förelagt 1910 års riksdag.

Motion vid
1910 års
riksdag.

Uti en med anledning av propositionen inom första kammaren väckt motion, nr 91, hemställdes, att riksdagen ville, med ändring av det utav Kungl. Maj:t framlagda förslaget, giva ifrågavarande lagrum sådan lydelse, att det samma komme att rikta sig jämväl mot själva försäljandet eller tillhandahållandet av ifrågakomna medel från butik eller nederlag samt mot tillhandahållandet av sådana föremål enskilda emellan, även om det ej ägde rum genom kringförande till avsalu. Motionärerna hänsköto emellertid även till övervägande den tanken, att, med hänsyn till läkarvetenskapens krav, undantag från de föreslagna bestämmelserna skulle kunna göras för försäljning eller utlämnande av här avsedda föremål från apotek efter legitimerad läkares ordination.

Lagutskottet
1910.

Lagutskottet hemställde i avgivet utlåtande, nr 52, att propositionen måtte av riksdagen bifallas, samt att berörda motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Till stöd för denna hemställan anförde utskottet, bland annat:

»Lika med föredragande departementschefen och med hänsyn till vad av honom blivit anført finner utskottet en lagstiftning, som tydligare och effektivare än gällande lag vänder sig mot de samhällsfarliga förhållanden, varom här är fråga, vara av behovet påkallad.

Vad först angår offentligt utställande eller förevisande av ifrågavarande föremål har lagrådet framhållit, att sådant redan enligt gällande lag torde

vara straffbart i alla de fall, då skada därav kan föränledas. Men även om så skulle vara händelsen, lär, då tvekan härom icke är utesluten, ett förtydligande i nämnda avseende icke kunna anses annat än lämpligt.

Beträffande därefter förbudet mot ifrågakomna föremåls utbudande till salu genom tillkännagivande för allmänheten har lagrådet framhållit, att ur sedlighetens och den offentliga anständighetens synpunkt till stöd för detsamma kunde anföras starka skäl, vilka måhända övervägde de skäl, som från andra synpunkter kunde framställas däremot, samt beträffande det ifrågasatta förbudet rörande kringförande till försäljning av nämnda föremål, att något däremot icke syntes vara att erinra. De skäl, som det oaktat bestämt lagrådet för att avstyrka den föreslagna lagstiftningen i sist berörda delar — nämligen i förra fallet att densamma ej omedelbart finge avseende å tryckt skrift, och i senare fallet betydelselösheten av ett förbud ensamt mot kringförande till försäljning — synas utskottet emot det även av lagrådet erkända befintliga samhällsbehovet i det omförmälda avseendet icke förtjäna beaktande.

Vidkommande därefter förslaget, i vad det avser sådant förledande till användande av ifrågavarande föremål eller meddelande av anvisning om sättet för deras användande, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, lär i många eller kanske i de flesta fall straff därå följa redan enligt gällande lag. Att detta icke alltid blir fallet, torde dock kunna anses antagligt. Vid sådant förhållande och då det enligt utskottets mening måste vara en ovillkorligen bjudande plikt för samhället att reagera mot en dylik fara och de skadliga verkningarna därav, synes utskottet den föreslagna lagstiftningen även i denna del vara önskvärd. Att ett sådant reagerande inom föreslagna gränser skulle, såsom man sökt göra gällande, innebära ett obehörigt ingrepp i yttrandefriheten i tal och skrift, synes utskottet icke kunna med större fog åberopas emot den nu föreslagna än emot den redan gällande lagstiftningen på detta område. Enligt vad som framgår av exemplet från främmande länders lagstiftning i detta ämne, har man ej heller där ansett sig av nämnda hänsyn förhindrad från mer eller mindre ingripande åtgärder i den riktning, varom här är fråga.

Lika med de i ärendet hörda myndigheter finner utskottet det vara av vikt, att hithörande frågor fortfarande få behandlas i den offentliga medicinska undervisningen liksom eljest under omständigheter, som icke äro ägnade att medföra sådan fara, som här förutsatts. Med den avfattning, som i sådant syfte givits åt förslaget, synes icke heller hinder i nämnda hänseende kunna komma att möta.»

Vid utskottets utlåtande funnos fogade reservationer, dels av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Jansson* i Edsbäcken och *Olsson* i See, vilka hemställde, att riksdagen, med avslag å propositionen, måtte i anledning av densamma i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning taga under övervägande, vilka åtgärder lämpligen kunde vidtagas i syfte att på ett verksamt sätt motarbeta den fara för vårt folks sedliga liv, som vore förenad med den framträdande propagandan för användning i otuktigt syfte av s. k. preventiva medel, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill detta övervägande kunde föränleda, ävensom att omförmälda motion icke måtte föränleda till någon riksdagens åtgärd, dels av herr *Lindhagen*, vilken yrkade avslag å propositionen och motionen, dels ock av herr *Widén*.

Vad utskottet hemställt blev av riksdagen bifallet, av första kammaren utan votering och av andra kammaren med 110 röster mot 96, vilka tillföllo den av herr *Pettersson* i Södertälje m. fl. avgivna reservationen.

I överensstämmelse med det av riksdagen sålunda antagna förslaget utfärdades den 10 juni 1910 lag om ändrad lydelse av 18 kapitlet 13 § strafflagen. Genom denna lag erhöll berörda lagrum följande lydelse:

»Sprider någon ut skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsumgänge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; eller under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.»

Frånsett en år 1911 verkställd ändring av 1 mom. i nyssnämnda paragraf, har densamma bibehållits oförändrad.

Genom en år 1912 definitivt antagen ändring i tryckfrihetsförordningen bragtes dess föreskrifter på ifrågavarande område i överensstämmelse med 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

1918 års lagstiftning om åtgärder mot könssjukdomar och dess ställning till den personliga profylaxen mot sådana sjukdomar.

Innan jag närmare ingår på riksdagens nu ifrågavarande framställning, anser jag mig böra beröra en omständighet, som är av betydelse för frågan om statens ställning till de s. k. preventivmedlen. Jag syftar på den ståndpunkt, statsmakterna genom stadgandet i 27 § andra stycket i 1918 års lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar intagit till frågan om den s. k. personliga profylaxen mot könssjukdomar.

Med den gemensamma benämningen 'den personliga profylaxen' plägar man beteckna en del individuella åtgärder, vilka kunna företagas för att förhindra uppkomsten av smittsam könssjukdom hos personer, som utsatt eller utsätta sig för möjligheten att bli infekterade. Dessa åtgärder äro av två slag, dels sådana, som företagas före könsumgänget — medel, vilka hindra smittas överförande —, och dels sådana, vilka företagas efter könsumgänget — smittdödande (desinfekterande) medel. Till de förra hör främst användandet av den s. k. kondomen samt vidare en del skyddande salvor, vilka ingnidas före könsumgänget, till de senare höra indrypning, sprutning och sköljning med olika bakteriedödande vätskor samt ingnidning med olika bakteriedödande salvor.

Enligt omförmälda stadgande i 27 § andra stycket i lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar äger Konungen förordna om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap — förutom om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om skyldigheten för envar, som angripits av sådan sjukdom, att skyndsamt söka läkarvård — jämväl om medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. Det är tydligt, att med detta stadgande ej avses de åtgärder av mera allmän natur, vilka kunna tänkas motarbeta de veneriska sjukdomarna — allmän folkupplysning, förhindrande av prostitutionens rekrytering, förbättrade ekonomiska levnadsvillkor och bostadsförhållanden m. m. — utan att här åsyftas upplysning om de

individuella åtgärder, vilka kunna företagas av personer, som utsätta sig för smittfara. Genom antagandet av denna lagbestämmelse har sålunda från statsmakternas sida givits ett erkännande av den personliga profylaxens betydelse för bekämpande av könssjukdomarna.

Sedan åt tillkallade sakkunniga uppdragits att verkställa utredning angående de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida sådan kunskap, som avses i nyssnämnda stadgande, hava dessa sakkunniga till fullgörande av uppdraget den 9 mars 1921 avgivit betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m. I en särskild avdelning av detta betänkande har behandlats frågan om åtgärder för spridande av kunskap om den personliga profylaxen. De sakkunniga hava däri, under hänvisning till ett av en av de sakkunniga, docenten Karl Marcus, avgivet utlåtande, förordat, att kunskap om den personliga profylaxen genom flygblad och andra skrifter samt genom av läkare för vuxna hållna föreläsningar sprides bland allmänheten. Det har emellertid av de sakkunniga ansetts önskvärt, att utredning sker, huruvida på grund av lydelsen av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen hinder kan anses föreligga mot en dylik upplysningsverksamhet.

En av de sakkunniga, f. d. rektorn C. K. S. Sprinchorn, har ansett att nya särskilda former för spridande av kunskap om den personliga profylaxen ej för närvarande böra tillgripas, utan att man bör avvakta resultaten såväl av den av de sakkunniga eljest föreslagna upplysningen som ock av redan vidtagna åtgärder rörande den personliga profylaxen.

Skolöverstyrelsen, som efter samråd med medicinalstyrelsen avgivit utlåtande över betänkandet, har därvid i anslutning till de sakkunniga gjort gällande, att vid all offentlig upplysningsverksamhet i den sexuella frågan endast läkare böra äga att ingå på de förhållanden, som äga samband med den personliga profylaxen. Efter att hava framhållit, att de sakkunniga avhandlat detta spörsmål endast i sammanhang med den fortsatta upplysningsverksamheten för vuxna samt att, med den från de sakkunniga något avvikande utformning, som överstyrelsen velat giva sexualundervisningen för den mognare ungdomen, det vore sannolikt, att läkarens medverkan i avsevärd utsträckning komme att vid läroanstalter av olika slag tagas i anspråk för föreläsningar i sexuell hygien och rörande de smittsamma könssjukdomarna, har överstyrelsen uttalat, att det icke läte sig uteslutas, att läkaren kunde finna sig av sin samvetsplikt nödsakad att därvid avhandla jämväl nu förevarande specialfråga. Det syntes överstyrelsen knappast välbetänkt att i sådant avseende meddela närmare direktiv för innehållet av framställningen varken i ena eller andra riktningen. Då undervisningen handhades av icke medicinskt utbildad lärare, borde däremot, i konsekvens med de sakkunnigas ståndpunkt beträffande upplysningsverksamheten för vuxna, den personliga profylaxen lämnas helt å sido. Att vid undervisning av ungdom i övergångsåldern detta moment över huvud icke ägnade sig för behandling, därom syntes några delade meningar icke kunna råda.

De sakkunnigas betänkande är på Kungl. Maj:ts vidare åtgärd beroende.

Betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m.

Skolöverstyrelsen.

Personlig
profylax
inom armén
och marinen

Vidare må erinras om, att Kungl. Maj:t med stöd av 27 § första stycket i lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar — enligt vilket lagrum Konungen äger förordna om de särskilda åtgärder, som till motarbetande av könssjukdomarnas utbredning kunna finnas erforderliga i fråga om krigsmän — benyndigat sjukvårdsstyrelsen i arméförvaltningen och marinöverläkaren att fastställa grunder för könssjukdomarnas motarbetande vid armén och marinen. Sådana grunder hava ock fastställts, för armén den 23 mars 1920 och för marinen den 15 november 1919. Enligt dessa grunder åligger det var och en av manskapet, som utsatt sig för möjligheten att ådraga sig smittsam könssjukdom, att snarast möjligt efter återkomsten till kasern eller fartyg inställa sig å för den profylaktiska behandlingen anvisad lokal, där för ändamålet kommanderad sjukvårdspersonal skall lämna anvisning och hjälp vid de profylaktiska medlens användning i enlighet med närmare meddelade föreskrifter.

Befinnes någon hava ådragit sig venerisk sjukdom men dessförinnan försummat att begagna den profylaktiska behandlingen, utsätter han sig för bestraffning enligt 130 § strafflagen för krigsmakten.

Motion vid
1922 års
riksdag.

I en vid 1922 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 141, hemställde herr *Engberg*, att riksdagen måtte besluta upphävande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

I motiveringen till motionen framhölls bl. a., att ifrågavarande strafflagsbestämmelse icke lade minsta hinder i vägen för den tukt och sedlighet sårande annonsreklam, som man genom bestämmelsen åsyftat att stävja, men däremot hindrade läkarna från att meddela undervisning beträffande profylaxen mot venerisk smitta. Då staten genom 1918 års lagstiftning angående åtgärder mot utbredande av könssjukdomar åtagit sig kostnaderna för behandling av veneriska sjukdomar och ålagt individen att underkasta sig sakkunnig vård, vore bibehållandet av den s. k. preventivlagen, åtminstone de delar därav, som förhindrade allmän undervisning och upplysning om sjukdomarnas förebyggande, i hög grad ologiskt samt jämväl ur medicinsk, social och ekonomisk synpunkt oförsvarligt.

Första lag-
utskottet
1922.

I utlåtande, nr 21, i anledning av motionen anförde *första lagutskottet*, efter att hava redogjort för bestämmelserna i förevarande lagrum:

»Den viktigaste av berörda bestämmelser är givetvis, såsom vid lagens tillkomst inom lagrådet påpekats, den, som riktar sig mot *offentliga i tal eller skrift förekommande yttranden, vilka söka förleda till användande av preventiva medel eller innefatta meddelanden av anvisning om sättet för deras begagnande*. Beträffande de starka principiella betänkligheter, som möta mot att över huvud belägga med straff sådana framställningar rörande dylika medel, som icke i strafflagens mening sära tukt och sedlighet, får utskottet hänvisa till vad lagrådets flertal härutinnan anført. De av majoriteten inom lagrådet framställda anmärkningarna äga enligt utskottets mening giltighet jämväl i fråga om nu gällande lag, oaktat densamma, i motsats till det till lagrådet överlämnade förslaget, belägger med straff yttrande av nu ifrågavarande innehåll, endast då det fälles under sådana omständigheter, att allmän fara för andras förförelse därav kommer. Även en till formen värdig, vederhäftig och moraliskt berättigad framställning torde nämligen, mot talarens eller för-

fattarens syfte, möjligen kunna medföra sådan fara, och att belägga en dylik framställning med straff måste anses betänkligt. Med skärpa har i lagrådet framhållits, att det i vår tid icke betraktas såsom en statens sak att undertrycka varje mening, vars spridande anses stå i strid med samhällets bästa. Skulle en dylik mening taga sig uttryck i handlingar, som staten ansett sig kunna och böra i lag förbjuda, eller i uppeggande till dylika handlingar, måste samhället, såvida det skall fylla sin uppgift att upprätthålla rättstillståndet, givetvis inskrida med straff eller andra tvångsmedel, men i övrigt bör enligt nutida uppfattning staten i det längsta möjliga avhålla sig från ingripande mot den, som på ett till formen oantastligt sätt vill verka för sina meningars spridande eller genomförande. Alldeles oavsett vilken uppfattning man hyser angående preventivmedlens skadlighet och vådan av att kännedom rörande dessa sprides inom vida kretsar, måste man därför ifrågasätta riktigheten av ett förbud mot varje framställning rörande dessa medel, som *kan* medföra sådan fara, varom i lagrummet förmäles.

Utöver de tungt vägande principiella anmärkningar, som sålunda kunna riktas mot ett förbudande av preventivmedlens offentliga förordande eller beskrivande, anfördes redan vid tillkomsten av ifrågavarande lagbestämmelser, att lämpligheten av ett dylikt förbud även ur andra synpunkter vore tvivelaktig. De betänkligheter, som då kommo till uttryck, hava numera vunnit i styrka. Under den tid, som förflutit sedan år 1910, synes nämligen uppfattningen rörande preventiva medel och betydelsen av vidgad kännedom om deras användning hava undergått en viss förändring. Vid lagbudets tillkomst framhölls visserligen, att ett användande av dylika medel för att förhindra befruktning under vissa omständigheter kunde vara berättigat. Mindre avseende fästes emellertid då vid ifrågavarande medels förmåga att hindra överförandet av könssjukdomar. Såsom även framgår av ovanberörda utav medicinalstyrelsen avgivna utlåtande, ansågos visserligen vissa slag av sådana medel, varom nu är fråga, äga värde för att förhindra överförandet av venerisk smitta, men då de icke medförde något säkert skydd och under vissa förhållanden icke erbjöde något skydd alls, samt en vidgad kännedom om sättet för dessa medels begagnande skulle öka sedeslösheten och därmed även antalet smittmöjligheter, ansågs ett mera allmänt bruk av dylika medel till och med kunna bidraga till att öka spridningen av de veneriska sjukdomarna. Denna uppfattning delades även av ett stort antal läkare. I detta avseende synes emellertid numera ett omslag i uppfattningen hava inträtt. Vissa slag av preventiva medel hava sålunda, särskilt på grund av under världskriget vunnit erfarenhet, från speciellt sakkunnigt håll betecknats såsom mycket värdefulla hjälpmedel vid könssjukdomarnas bekämpande. Även om dessa medel icke erbjuda något absolut säkert skydd mot smitta, hava de dock, rätt använda, visat sig kunna nedbringa smittfaran till ett minimum. Den oerhörda spridning, som könssjukdomarna vunnit, samt insikten om att desamma på det allvarligaste hota att undergräva folkens hälsa och på den grund måste bekämpas med alla till buds stående medel, har därför medfört, att från olika håll påyrkats, att upplysning måtte spridas om den s. k. personliga profylaxen och de verksammaste medlen för densamma. Till denna uppfattning hava även statsmakterna i vårt land anslutit sig. Uti 27 § av lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar har sålunda föreskrivits, bland annat, att Konungen skall förordna om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om de medel, som stå till buds för att hindra smittans överförande. Frågan om vilka åtgärder i detta syfte, som böra av Kungl. Maj:t anbefallas, har även varit föremål för utredning av inom civildepartementet tillkallade sakkunniga, vilka den 9 mars 1921 avgivit ett betänkande

angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m. I nämnda betänkande hava, bland annat, framlagts riktlinjer för ett upplysningsarbete, åsyftande att bland den stora allmänheten sprida kunskap om den individuella profylaxen. En förutsättning för denna upplysningsverksamhets bedrivande är givetvis, att det nu ifrågavarande förbudet mot preventivmedlens offentliga förordande och beskrivande icke lägger hinder i vägen för densamma. Uppenbart torde vara, att så icke är förhållandet, därest upplysningsverksamheten avser spridande av kunskap rörande vissa desinfekterande medel och metoder. Dessa torde nämligen icke kunna anses såsom »föremål» i lagens mening. Vida svårare ställer sig däremot spörsmålets besvarande, därest fråga är om vissa mekaniskt verkande medel. Jämväl en värdig, från allt osedligt syfte fri framställning, varigenom dylika medel rekommenderas eller anvisning meddelas om sättet för deras begagnande, torde måhända icke under alla förhållanden kunna undgå att enligt ifrågavarande lagrum drabbas av ansvar. Även om denna fara vid en riktig lagtolkning icke skulle föreligga, kan dock straffbudets tillvaro avskräcka från bedrivandet av en allmännyttig upplysningsverksamhet på detta område. Det har i sådant avseende från läkarhåll anförts, att straffbestämmelsens förefintlighet och svårigheten att bestämma dess räckvidd hos personer, som haft för avsikt att på olika sätt verka för en vidgad kännedom om den personliga profylaxen, framkallat tvekan om de tilltänkta åtgärdernas tillåtlighet och därigenom kommit dem att avstå från det tillärnade företaget. Även av detta skäl synes det utskottet vara påkallat, att det nu bestående förbudet mot offentliga yttranden rörande preventivmedel borttages eller modifieras.

Då utskottet sålunda vill bereda ökad frihet för en allvarlig, vederhäftig upplysningsverksamhet i dessa ämnen, förbiser utskottet ingalunda, att åtgärder i denna riktning kunna medföra vissa vådor. Något slutgiltigt svar på frågan i vad mån ett spridande av kunskap om de preventiva medlen och en därav följande ökad användning av desamma inverka på nativitetens nedgång lärer visserligen icke kunna givas. Men det torde ej kunna förnekas, att från moralisk synpunkt betänkligheter kunna anföras också mot en upplysningsverksamhet av nyssnämnda slag, enär varje offentlig behandling av dessa ömtåliga ämnen givetvis kan medföra risk för ett undergrävande av den sexuella moralen och bidraga till sedeslöshetens befrämjande. Det rätta handhavandet av den ifrågasatta upplysningsverksamheten är därför en utomordentligt vanskelig uppgift, och stora svårigheter möta, då det gäller att uppdraga gränsen mellan ett nyttigt kunskapsspridande och en propaganda av icke önskvärt slag. Enligt utskottets uppfattning, vilken, såsom ovan nämnts, torde överensstämma med den, som funnit ett uttryck i lagen den 20 juni 1918, böra emellertid dessa betänkligheter vika med hänsyn till vikten av en vidgad kunskap om den personliga profylaxen såsom ett av de betydelsefullaste vapnen i kampen mot könssjukdomarna.

Vad härefter angår straffbestämmelsen för den, som *offentligen utställer eller förevisar preventiva medel*, torde visserligen ett sådant utställande eller förevisande i allmänhet anses sårande för anständigheten. Men det kan dock starkt ifrågasättas, huruvida ett särskilt förbud för dylikt förfarande är erforderligt. Såsom inom lagrådet påpekats, torde nämligen sådana åtgärder i de flesta fall, då skada därav kan föranledas, kunna straffas såsom tukt och sedlighet sårande gärningar. Måhända kan dock förbudet i denna del äga en viss betydelse bland annat därigenom, att detsamma tydligt angiver vilka handlingar, som icke äro tillåtna.

Beträffande vidare förbudet mot *offentligt utbjudande till salu* av ifrågavarande medel genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande, kunna visserligen, såsom lagrådets majoritet anført, till stöd för berörda förbud

starka skäl anföras. Erfarenheten har emellertid visat, att den härutinnan givna straffbestämmelsen i stort sett är överksam för vinnande av det därmed avsedda syftet. Det torde vara en allmän iakttagelse, att utbudandet av preventiva medel så gott som öppet äger rum såväl i skrift som genom tillkännagivande av annan art. Härvid får dock icke förbises, att straffbudet lagt hinder i vägen för några av de mest stötande och för den allmänna moralen farligaste formerna av dylikt utbudande. Därmed är givetvis något vunnet, men i huvudsak torde lagbestämmelsen i denna del kunna anses ineffektiv.

Vidkommande härefter förbudet mot *kringförande till försäljning av ifrågakomna medel*, torde detta förbud i viss mån hava en uppgift att fylla. Särskilt då kringförandet bedrivs under sådana former, som före lagens ikraftträdande mångenstädes voro vanliga, innebär det säkerligen en allvarlig fara för i synnerhet ungdomens förförelse. I denna del torde även lagens straffhot hava i stort sett lett till åsyftat resultat.

Vad slutligen beträffar ifrågavarande lagstiftning i vad den riktar sig mot icke blott preventiva medel utan även *föremål, avsedda för otuktigt bruk*, torde, såsom inom lagrådet erinrats, stadgandena i denna del vara utan nämnvärd betydelse. De i paragrafens 2 moment omförmälda förfaranden torde nämligen, såvitt de avse föremål av nyssnämnda slag, kunna drabbas av straff enligt 1 momentet.

Såsom av det anförda framgår, finner utskottet uppenbart, att den s. k. preventivlagen är behäftad med väsentliga brister. Å ena sidan är densamma i viss mån överksam för vinnande av de mål, som därmed avses, å andra sidan kan densamma innebära en fara för yttrandefriheten i viktiga samhällsfrågor och lägga hinder i vägen för en sund upplysningsverksamhet. Härtill kommer, att lagbudet, som riktar sig mot vissa speciella förfaranden, saknar den allmängiltighet, som en straffbestämmelse i allmänhet bör äga, samt att samhället även oavsett nämnda lag icke står utan vapen mot vissa av de i lagbudet straffbelagda handlingarna. Det oaktat kan utskottet icke tillstyrka bifall till motionärens yrkande, att preventivlagen måtte utan vidare upphävas. Det torde icke vara försvarligt att åter lämna fältet fritt för den farliga försäljningen genom kringförande av preventiva medel. Ej heller kan det förbises, att den genom tal eller skrift i vinningslystet syfte drivna propagandan för sådana medel under vissa förhållanden kan innebära en fara för ungdomens förförelse, inför vilken lagstiftningen ej kan ställa sig likgiltig.

På vilket sätt de ovan antydda bristerna i den nu gällande lagen böra avhjälpas samt nyssnämnda och andra berättigade önskemål förverkligas, kan utskottet för närvarande icke angiva. Ett avgörande härutinnan torde förutsetta, att frågan göres till föremål för en allsidig utredning. Utskottet vill därför för sin del förorda, att en sådan utredning verkställs genom Kungl. Maj:ts försorg. Av en dylik utredning torde komma att framgå, huruvida ifrågavarande lagrum bör kvarstå i omarbetat skick eller om detsamma bör helt upphävas och ersättas med stadganden av annan art. Vid utredningen kan även komma under övervägande den vid lagens tillkomst inom reglementeringskommittén framkastade, av motionärerna vid 1910 års riksdag upptagna tanken, att de preventiva medlen böra inriktas bland varor, som kunna erhållas endast å apotek. En reform i denna riktning synes utskottet erbjuda vissa fördelar, om det också måste erkännas, att en del praktiska olägenheter därmed kunna vara förenade. Att ett upphävande eller en omarbetning av meromnämnda lagrum torde komma att nödvändiggöra en ändring jämväl av tryckfrihetsförordningen, lärer knappast behöva påpekas.»

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen i anledning av den ifrågavarande motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar 18 kapitlet 13 § 2 mom. strafflagen kunde upphävas eller omarbetas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan, varemot första kammaren avtog såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen, i följd varav frågan förföll.

*Motion vid
1923 års
riksdag.*

I en vid 1923 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 144, gjorde herr *Engberg* framställning om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om sådan utredning, som, på sätt nyss nämnts, föreslagits av första lagutskottet vid 1922 års riksdag. Till stöd för denna framställning åberopade motionären de skäl, som anförts i motionen nr 141 vid 1922 års riksdag.

*Första lag-
utskottet
1923.*

I utlåtande, nr 7, i anledning av ifrågavarande motion framhöll *första lagutskottet*, att sedan utskottet avgivit utlåtande i frågan vid 1922 års riksdag enligt utskottets mening icke inträffat någon omständighet av beskaffenhet att rubba utskottets i nämnda utlåtande intagna ståndpunkt; och hemställde utskottet, under åberopande av de skäl, som anförts i berörda utlåtande, om bifall till motionen.

Vid utskottets utlåtande voro fogade reservationer, dels av herr *Lindqvist* i Halmstad beträffande motiveringen, dels av herrar *Hederstierna*, *Rogberg*, *K. G. Westman*, *Johansson* i Brånalt och *Pettersson* i Bjälbo, vilka hemställt om avslag å motionen, dels ock av herr *Svensson* i Långelanda.

*Riksdagens
skrivelse den
7 mars 1923,
nr 42.*

Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna, varefter riksdagen i den av mig nu anmälda skrivelsen, under hänvisning till vad som anförts i utskottets av riksdagen godkända utlåtande, gjorde den hemställan, vilken i det föregående omförmälts.

*Utlåtanden
över riks-
dagens
skrivelse.*

I de här förut omnämnda utlåtandena över riksdagens skrivelse hava de hörda myndigheterna anfört följande:

Medicinalstyrelsen:

»Ifrågavarande lagrum torde, om man frånser vissa meningsfraktioners strävanden att i detsamma inlägga jämväl stöd för folkmoraliska principer och önskemål, hava tillkommit företrädesvis i det praktiska syftet att hindra propagandan för de antikonceptionella medlen att skadligt inverka på nativiteten i vårt land. Svårligen kan man däremot i Kungl. Maj:ts proposition till 1910 års riksdag, i utskottsutlåtanden eller riksdagsdebatter finna någon avsikt att genom lagen lägga hinder i vägen vare sig för den medicinska undervisningen i ämnet eller för det allmänna upplysningsarbetet beträffande könssjukdomarnas smittfarlighet och sätten att förekomma smittöverföring genom könsumgänge. Det har tvärtom från åtskilliga auktoritativa håll tydligen uttalats, att man ingalunda med lagen avsåge att försvåra spridandet av kunskap om dessa sjukdomar och deras profylax. Emellertid är ju, såsom även framgår utav ett styrelsens utlåtande bilagt yttrande av medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd, hovrättsrådet *A. Renström*, lagens formulering sådan, att en viss grad av tveksamhet kan råda, huruvida icke en person eller en förening, som fullt lojalt och i bästa avsikt verkar för spridandet av dylik kunskap, under vissa förhållanden kan bliva åtalad och må-

hända även dömd härför. Skulle det av statsmakterna anses, att tillräckligt skydd för en sådan upplysningsverksamhet, jämväl innefattande anvisningar angående begagnandet av *preserverande »föremål»*, icke finnes i den motivering, som föregått lagens tillkomst, vore det enligt styrelsens uppfattning högst önskvärt, att en omredigering av lagen företoges, så att full klarhet härutinnan vunnos, ty för folkhälsan är dylik upplysningsverksamhet av den allra största betydelse, och resurserna i fråga om en verksam profylax hava, sedan styrelsen 1910 avgav utlåtande i ärendet, särskilt genom erfarenheterna från världskriget och tack vare den syfilidologiska vetenskapens hastiga framsteg, betydligt förstärkt. Det skulle därför enligt styrelsens mening numera knappast kunna försvaras, om man icke fullt begagnade sig av de således skärpta vapnen i striden mot könssjukdomarna. Till stöd för denna sin mening ber styrelsen få hänvisa till ett vid styrelsens utlåtande fogat yttrande av medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd för syfilidologi, medicine doktorn K. Marcus.

Såsom av vid styrelsens utlåtande fogade tablåer framgår, har visserligen frekvensen av könssjukdomar under de sista 10 åren betydligt sjunkit, vilken glädjande förbättring tvivelsutan till stor del har sin grund i de ändamålsenliga åtgärder, som, med stöd av lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, numera vidtagas mot den veneriska smittan. men att effekten av det social-hygieniska bekämpandet av könssjukdomarna skulle ytterligare kunna väsentligt höjas med hjälp av ett metodiskt bedrivet upplysningsarbete, torde vara lika otvivelaktigt. Särskilt gäller detta de i smitt-hänseende farligaste, i storstäderna talrikt förekommande, lösa och tillfälliga könsförbindelserna, med vilka samhället, man må i övrigt intaga vilken ställning som helst till den sexuella frågan i dess helhet, icke kan undgå att räkna.

Lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar överlåter enligt 27 § på Kungl. Maj:t att föranstalta om organiserandet av upplysningsverksamhet bland allmänheten, och Kungl. Maj:t har för ändamålet tillsatt en kommitté, som den 9 mars 1921 avgivit sitt betänkande. Styrelsen förmodar, att sedan detta betänkande undergått vederbörlig behandling, Kungl. Maj:t kommer att utfärda nödiga föreskrifter i ärendet. I avvaktan på sådana föreskrifter har emellertid Dermatologiska sällskapet i Stockholm med bidrag av statsmedel utgivit ett av styrelsen granskat och godkänt flygblad i ämnet, vilket i stora upplagor utdelats till högskolor, trupperförband, fackföreningar m. fl.

Styrelsen har dessutom enligt 8 § i nyssnämnda lag, såsom av motionären framhålles, den 16 december 1918 utfärdat upplysningar och föreskrifter angående de smittsamma könssjukdomarna. Härmed kan styrelsen svärligen, såsom motionären påstår, anses hava »desavouerat» strafflagen, utan styrelsen har endast följt föreskrifterna i sistnämnda paragraf av lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

Föreskrifterna äro i full överensstämmelse med denna paragraf, och enligt denna avsedda för de sjuka, som söka läkarvård. De hava alltså bland annat till uppgift dels att hindra smittspridning från dessa sjuka, dels ock att förebygga förnyad infektion av dem. I dessa föreskrifter liksom i nämnda flygblad äro, på grund av ovan omförmälda tveksamhet angående lagens tolkning, de profylaktiska metoder, som samtidigt verka antikonceptionellt, icke berörda.

Meningarna om de antikonceptionella medlens berättigande respektive etiska förkastlighet hava ännu långt ifrån stadgat sig. Till detta ömtåliga och invecklade problem anser sig styrelsen icke för närvarande och i detta sammanhang böra taga ståndpunkt. Styrelsen vill dock framhålla, att strafflagens bestämmelser, vilka enbart begränsats till förbud mot offentligt rekomen-

derande av sådana »föremål», som tjäna profylaktiskt ändamål men samtidigt kunna hava antikonceptionell verkan, icke äro tillräckliga för att effektivt motverka propaganda för antikonceptionella förfaranden. Det finnes nämligen, förutom begagnandet av speciella »föremål», andra metoder, som erbjuda ganska kraftiga hinder mot befruktning och vilkas förordande det torde vara utomordentligt svårt att förhindra medelst lagstiftning.

I valet mellan en fullt effektiv profylax å ena sidan och en till sin praktiska verkan tvivelaktig lagstiftning mot fruktsamhetshämmande åtgärder å den andra, måste styrelsen därför för sin del, med all respekt för andra uppfattningar, hävda profylaxens förmånsrätt.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får styrelsen alltså, därest ifrågasvarande paragraf i strafflagen anses lägga hinder i vägen för ett fullt utnyttjande av den medicinska vetenskapens nuvarande profylaktiska möjligheter, däri inbegripna föremål, vilka jämväl kunna hava antikonceptionell verkan, hemställa att en omarbetning av nämnda lagrum måtte verkställas i syfte att undanröja denna olägenhet.»

Från medicinalstyrelsens beslut, som omfattades av generaldirektören Buhre, medicinalrådet Sederholm och docenten Marcus, var medicinalrådet Bissmark skiljaktig och uttalade såsom sin mening, att upphävande eller omarbetande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen icke vore önskvärt.

Medicinska fakulteten i Uppsala:

»Den av riksdagen åsyftade utredningen synes, enligt utskottets motivering, väsentligen gälla frågan, dels huruvida det ifrågasvarande lagrummet i verkligheten kan utgöra ett hinder för allmännyttig upplysning angående vissa medel mot könssjukdomars utbredning, enkannerligen de så kallade preventivmedlen, dels huruvida, även om denna fara vid riktig lagtolkning icke skulle föreligga, dock straffbudets tillvaro kan avskräcka från bedrivandet av dylik upplysningsverksamhet.

Fakulteten anser, att den offentliga läro- och yttrandefriheten måste i full utsträckning hävdas, lika väl som på andra medicinskt vetenskapliga områden, även i fråga om könssjukdomarna och medlen för dessas bekämpande, och detta även i vad den avser medel, som jämväl kunna hava antikonceptionell verkan. För sin egen del finner fakulteten visserligen icke, att ifrågasvarande lagrum i dess nuvarande avfattning lägger hinder i vägen för en auktoritativ upplysningsverksamhet av denna art. Men då, såsom av avgivna yttranden från flera håll framgår, tvekan synes kunna råda angående ifrågasvarande lagrums innebörd i detta avseende, synes det fakulteten önskvärt, att varje oklarhet härvidlag skingras genom lämplig ändring av lagens ordalydelse.

Däremot anser fakulteten det ingalunda önskvärt, att ett lagrum upphäves, vilket, såsom det framgår av dess avfattning och av den före dess antagande förda diskussionen, riktar sig mot propagandan för de antikonceptionellt verkande medlen såsom sådana.»

Juridiska fakulteten i Uppsala:

»Förevarande lagstiftningsfråga är huvudsakligen beroende därav, huruvida bestämmelsen i 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen lägger hinder i vägen för vetenskaplig yttrandefrihet eller samhällsnyttig upplysningsverksamhet i föreliggande ämne. Fakulteten anser väl stadgandet icke böra så tolkas, att det utgör sådant hinder, och på grund därav icke påkalla vidare yttrande från fakultetens sida. Fakulteten vill emellertid framhålla, att i denna fråga måste tagas hänsyn jämväl till den inverkan, som straffbestämmelsens förefintlighet eller tvekan om dess räckvidd må hava utövat på uppfattningen hos de

medicinska fackmännen. Det synes därför fakulteten erforderligt, att utredning i detta avseende åvägabringas.»

Medicinska fakulteten i Lund:

»Vid tal om de preventiva medlen utgår fakulteten från det kända förhållandet, att dessa medels ändamål är dels att förebygga graviditet, dels att hindra spridning av smittsamma könssjukdomar.

I fråga om de preventiva medlens ändamål att förebygga graviditet yttrar utskottet (sid. 4 f. i utlåtandet): 'Något slutgiltigt svar på frågan i vad mån ett spridande av kunskap om de preventiva medlen och en därav följande ökad användning av desamma inverka på nativitetens nedgång lärer visserligen icke kunna givas.' Fakulteten får emellertid framhålla, att enligt erfarenheten havandeskap i de ojämförligt största antalet fall förebygges genom åtgärd, som icke nödvändiggör användning av sådana föremål, som åsyftas i berörda lagrum. Ur denna synpunkt torde man alltså kunna anse detta lagrum som väsentligen saknande betydelse.

Vad vidare beträffar frågan om de preventiva medlens möjlighet att hindra spridning av smittsamma könssjukdomar, så instämmer fakulteten i vad utskottet anför (sid. 4 i dess utlåtande) angående de i lagrummet avsedda föremålens vikt för förhindrandet av dylika sjukdomar, och fakulteten vill särskilt erinra om den utomordentliga betydelse, som en systematiskt genomförd upplysnings- och demonstrationsverksamhet på detta område haft för nedbringandet av nämnda sjukdomars frekvens vid olika länders mariner.

På grund härav anser fakulteten det högst angeläget, att ifrågavarande lagrum ändras därhän, att även i formen full frihet kommer att lämnas åt sådan upplysnings- och demonstrationsverksamhet, som åsyftar att nedbringa risken för smittsamma könssjukdomars spridning, däri även inbegripet anvisning å de föremål, genom vilka dylik smitta i de flesta antalet fall låter sig förebyggas.

Likaså synes det fakulteten uppenbart, att dessa föremål måste finnas tillgängliga till försäljning å särskilt ställe, dit den eller de personer, som erhållit kunskap om betydelsen av dessa medel, sålunda kunna hänvisas för inköp.

Då härdarna för venerisk smitta i allmänhet torde förefinnas särskilt i städerna och vissa andra mera tätt bebyggda orter, bör det sålunda ur denna medicinska synpunkt vara fördelaktigt, att försäljningsställena komma att förläggas till dessa orter, i vilket fall man närmast skulle kunna tänka på, att försäljningen komme att förläggas till apoteken.

I likhet med utskottet finner fakulteten det däremot icke vara försvarligt att åter lämna fältet fritt för den farliga försäljningen genom kringförande av preventiva medel.»

Inom juridiska fakulteten i Lund yttrade professorn Thyren:

»Såvitt den ifrågasatta ändringen i Str. L. 18: 13 avser befordrandet av allmännyttig upplysningsverksamhet i profylaktiskt syfte, lägger nuvarande lag endast såtillvida hinder i vägen för en dylik verksamhet, att den straffar den, som under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, söker förleda till användandet eller meddelar anvisning om sättet för användandet av vissa i lagen nämnda föremål. En ändring skulle således innebära, att verksamheten hädanefter tillåtes inom en större eller mindre del av det område, där det skäligen kunde anses föreligga *allmän* fara för andras förförelse.

Om emellertid statsmakterna trots detta besluta sig för en ändring i den riktning, att verksamheten tillåtes även under den form, att dylik allmänfara framkallas, så torde ovillkorligen böra stadgas, att försäljning av föremålen i fråga endast får ske genom apoteken. Dels förekommes härigenom

den praktik, som i andra länder väckt mycken förargelse och bland annat föranlett nuvarande stränga franska lagstiftning och vartill ansatser förekommit även i vårt land, nämligen att engrosförsäljarna utsända agenter överallt i landsbygden, åtföljda av en resetalare, som 'upplyser' publiken och samtidigt hänvisar till den närvarande agenten och hans medförda lager. Dels vinnes även härigenom garanti för att 'föremålen' användande innebär en någorlunda effektiv profylax mot könssjukdomar. Jag vill i sistnämnda avseende nämna, att den svenske läkare, som utan tvivel haft större erfarenhet på detta område än någon annan, nämligen professor Welander, vid tiden för den nu gällande lagens behandling i riksdagen (år 1910) meddelat mig, att ett mycket stort antal av hans patienter uppgivit, att de ådragit sig sjukdomen just vid tillfälle, då de använt skyddsmedlet. Vissa omständigheter synas giva vid handen, att en bland förklaringarna till detta faktum är, att begagnade 'föremål' tillvaratagas och ånyo försäljas.»

Härefter enade sig *fakultetens majoritet* (professorerna Malmgren, Kallenberg, Thyren och dekanus, professorn Björling) om följande yttrande:

»Till grund för riksdagsskrivelsen ligger ett av riksdagen godkänt utlåtande av första lagutskottet, vari framställes behovet av avhjälpan av vissa, enligt utskottets mening väsentliga, brister i det anförda strafflagsstadgandet. Fakulteten finner emellertid denna framställning ej fullt övertygande, framför allt i vad densamma innehåller om en förment fara för stadgandets tillämpning å en från läkarhåll bedriven allmännyttig upplysningsverksamhet rörande personlig profylax mot könssjukdomar. Å andra sidan förmenar fakulteten stadgandet vara av en viss nytta, särskilt till förebyggande av preventivmedels kringförande till försäljning. Fakulteten kan därför ej obetingat förorda vidtagande av åtgärder i det syfte, riksdagsskrivelsen anger.

För det fall emellertid här ifrågavarande stadgande skall bli föremål för ändring, avseende utvidgad möjlighet för spridning av preventivmedel, bör enligt fakultetens åsikt försäljningen av desamma förbehållas apoteken. Endast därigenom torde den kontroll över försäljningen, som synes erforderlig, kunna på verksamt sätt anordnas.»

Professorn *Sommarin* anförde:

»Majoritetens yttrande kan jag ansluta mig till, endast i vad det avser preventivmedels kringförande till försäljning.

Däremot finner jag den däri förordade ensamförsäljningsrätten för apoteken böra göras beroende av utredning, varvid eventuella faror böra beaktas av en möjligen försvärad öppen tillgång till preventivmedlen.

Med hänsyn till de viktiga ekonomiska och sociala problem, som sammanhånga med den naturliga folkökningens avtagande, torde en omarbetning eller upphävandet av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen vara av underordnad betydelse. Utan att dessa problem indragas i debatten, finner jag därför skäligt tillstyrka ändring av ifrågavarande lagrum, vilken medicinska fakulteten funnit högst angelägen.»

Professorn *Bergman* yttrade:

»Under instämmande i huvudsak uti vad medicinska fakulteten i sitt yttrande anført anser jag den synpunkt särskilt böra framhållas, att, därest ifrågavarande upplysningsverksamhet kommer att fritt bedrivas av krafter utan varje kontroll över deras medicinska kompetens eller ens moraliska kvalifikationer, den samhälleliga anständigheten måste påfordra, att anbefallda preventiva medel åtminstone icke tillhandahållas genom kringförande i anslutning till föredrag eller eljest på sådant sätt, att föredraget kan anses utgöra en affärsreklam.»

Professorn *Ernberg* anförde:

»På grund av den korta tid, som stått till buds för ärendets behandling, anför jag blott att första lagutskottets ifrågavarande utlåtande och medicinska fakultetens yttrande synas mig giva vid handen att avfattningen av Str. L. 18: 13 st. 2 icke är tillfredsställande; i vad lagrummet åsyftar att förebygga preventiva medels försäljning under kringförande anser jag det emellertid vara till gagn.»

Karolinska institutets lärarkollegium:

»Såvitt lärarkollegiet kan finna, åsyfta icke bestämmelserna i 18 kap. 13 § 2 mom. att lägga hinder i vägen vare sig för yttrandefrihet i vetenskapliga arbeten eller för vetenskapligt grundad upplysningsverksamhet i samhällets intresse. Då emellertid lagbestämmelsen i nuvarande avfattning icke synes vara otvetydig i berörda avseende och kan, som professoren *Almkvist* i ett lärarkollegiets utlåtande bilagt yttrande å sid. 8 framhåller, sägas hava åstadkommit ett visst osäkerhetstillstånd i en för folkhälsan synnerligen viktig angelägenhet, anser lärarkollegiet det vara önskvärt, att lagbestämmelsen i fråga erhåller den ordalydelse, som ur berörda synpunkt kan anses erforderlig.

Beträffande frågan om tillsaluhållande av de föremål, som i lagparagrafen åsyftas, vill lärarkollegiet, under hänvisning till vad professoren *Almkvist* i sitt uttalande å sid. 10 och 11 härom anført, framhålla, att det ur synpunkten av de smittsamma könssjukdomarnas bekämpande måste anses önskvärt, såväl att härför tjänliga medel offentligen få — såsom lagen ock medgiver — tillhandahållas allmänheten, som ock att icke tjänliga eller skadliga sådana medel icke få salubjudas. Det sätt, på vilket sistnämnda önskemål bäst kan förverkligas, synes lärarkollegiet böra närmare utredas, därvid särskilt torde undersökas, huruvida denna handel bör förläggas till apoteken ev. med föreskrift att endast sådana föremål av här ifrågavarande slag må å apoteken saluhållas, som blivit av Medicinalstyrelsen godkända.

Slutligen anser lärarkollegiet det vara av stor vikt, att jämväl den frågan vinner beaktande, att åtskilliga av de föremål, som i 18 kap. 13 § 2 mom. avses, kunna finna användning dels för ett havandeskaps förebyggande dels för avbrytande av ett inträtt sådant. Vissa här åsyftade föremål nyttjas i stor utsträckning i sistberörda syfte, alltså för åstadkommande av fosterfördrivning.

Samtliga hithörande frågor erfordra en både allsidig och ingående utredning. Lärarkollegiet anser fördenskull önskvärt, att den av riksdagen beslutade utredningen överlåtes åt särskilda sakkunniga, bland vilka icke blott den juridiska erfarenheten utan även den medicinska sakkunskapen är företrädd.»

Kanslern för rikets universitet har i likhet med *Karolinska institutets lärarkollegium* funnit ytterligare utredning i de av lärarkollegiet angivna hänseenden erforderlig samt hemställt, att *Kungl. Maj:t* måtte låta genom lämpliga sakkunniga personer verkställa en sådan ytterligare utredning.

Svenska läkaresällskapets sektion för syfilisforskning har tillstyrkt den av riksdagen begärda utredningen.

Sedan de i det föregående refererade utlåtandena inkommit, har förevarande ärende varit föremål för ytterligare utredning inom justitiedepartementet, varjämte jag, i syfte att erhålla en allsidig belysning av frågan ur medicinsk synpunkt, vid en av mig anordnad konferens rådfört mig med ett antal i avseende å hithörande spörsmål särskilt sakkunniga läkare. I nämnda konferens deltog, förutom generaldirektören *Buhre* och medicinalrådet *Bissmark*, pro-

Ytterligare utredning av ärendet.

fessorerna John Forssman, Hjalmar Forssner, Johan Almqvist och John Reenstierna samt docenten James Strandberg.

Nyare uttalanden och erfarenheter angående vissa mekaniskt verkande medel mot överförande av könssjukdomar.

Under den diskussion, som föregick antagandet av den s. k. preventivlagen, voro huvudsakligen två spörsmål föremål för uppmärksamhet, nämligen dels i vad mån en vidgad kännedom om medel med antikonceptionell verkan skulle vara ägnad att minska nativiteten, och dels huruvida en dylik kännedom skulle leda till ökad sedeslöshet. Däremot fästes vid lagens tillkomst jämförelsevis mindre avseende vid möjligheten att genom vissa preventivmedel hindra överförandet av könssjukdomar. Rörande sistnämnda fråga rådde delade meningar även bland de medicinskt sakkunniga.

Emellertid har under den efter lagens tillkomst förflutna tiden och särskilt under världskriget nya och synnerligen viktiga erfarenheter vunnits om den personliga profylaxens utomordentliga betydelse för bekämpandet av könssjukdomarna. Dessa erfarenheter hava lett därtill, att bland de på förevarande område speciellt sakkunniga läkarna f. n. torde råda en praktiskt taget enhälligt uppfattning om vikten av att de profylaktiska metoderna och däribland även användandet av vissa mekaniskt verkande medel komma till vidgad användning. Frågan om den ståndpunkt, som det allmänna bör intaga till begagnandet av medel av sistnämnda slag, kan sålunda sägas hava efter preventivlagens antagande kommit i ett väsentligen nytt läge. Det synes mig lämpligt att till belysning av vad nu anförts återgiva några uttalanden av in- och utländska fackmän. Då begagnandet av de desinfekterande medlen ej beröres av nu ifrågavarande strafflagsbestämmelse, skall jag inskränka mig till en del uttalanden, som huvudsakligen hava avseende å de mekaniskt verkande medlen.

Professor *A. Neisser*, Tysklands antagligen främste syfilidolog (död 1916), yttrar i sitt arbete 'Könssjukdomarna och deras bekämpande' (Berlin 1916):

»Det är genom statistik, mot vilken invändning ej kan göras, bevisat, att genom användande av de — för övrigt fullständigt ofarliga — skyddsmedlen antalet infektioner av smittosamma könssjukdomar kan reduceras till ett minimum. Det måste visserligen betonas, att sättet för användandet är helt och hållet avgörande för, huruvida den företagna profylaxen har verkan eller icke. Därför är kondomen av så stor betydelse, emedan dess användande är mycket enkelt och icke erfordrar någon särskild skicklighet. — — —

En särskild ställning intager den förut omnämnda kondomen. Den är *å ena sidan* det bästa antiveneriska skyddsmedlet. Om också intet tvivel råder därom, att även de efter samlaget användbara desinfektionsmedlen kunna medföra utomordentliga resultat mot smitta av könssjukdomar, så står det dock fast, att denna gynnsamma verkan inträder endast vid skickligt och omsorgsfullt begagnande och ofta kan uppnås endast med hjälp av skolad sjukvårdspersonal. Men detta kan mycket ofta av flera olika skäl icke ske, och så måste vi stå fast vid, att kondomen — såsom för övrigt också Gruber medgiver — på grund av det ovanligt bekväma och lätta användandet är det ojämförligt bästa medlet mot smittan, som vi nu känna. 'Att icke använda den vid könsumgänge med prostituerade eller vid utomäktenskapligt könsumgänge över huvud taget, är bottenlöst lättsinne' (Gruber).

Å andra sidan verkar kondomen lika antikonceptionellt som antiveneriskt. Vi läkare och hygieniker hysa nu visserligen intet tvivel därom, att den nytta, som skulle uppstå för fruktsamheten genom könssjukdomarnas bekämpande,

skulle vara mycket större än minskningen i antalet födelser genom kondomens antikonceptionella verkan. Men strängt bevisas kan naturligtvis denna åskådning icke.

Vi måste här visserligen skilja mellan den äktenskapliga och den utomäktenskapliga fruktsamheten. Vad den äktenskapliga beträffar, så äro de flesta läkare eniga därutinnan, att just inom äktenskapet kondomen spelar en jämförelsevis ringa roll, när föräldrarna vilja undvika att få barn. — — — Och därom torde intet tvivel bestå, att varje äkta par, som icke vill hava barn, även utan användande av kondom med lätthet kan nå detta mål.»

En annan av Tysklands främsta auktoriteter i kampen mot könssjukdomarna, professor *A. Blaschko*, Berlin, yttrar i sitt år 1915 publicerade arbete 'Vilka uppgifter uppstå på grund av kriget för kampen mot könssjukdomarna?' på tal om soldaternas lösa könsförbindelser:

»Den offentliga hygienens uppgift blir framför allt att förhindra de skadliga följderna av dessa förbindelser, och då finns det blott en verkligt verksam väg, nämligen det personliga skyddet. Det är a och o bland alla profylaktiska medel mot könssjukdomar. Målet för alla profylaktiska åtgärder måste vara, att ingen soldat idkar könsumgänge utan skyddsmedel. För alla soldater måste åter och åter — helst under en särskild medicinsk instruktions-timme — påvisas nödvändigheten av att begagna skyddsmedel. Man måste — jämte ett betonande av frågans moraliska sida — för dem framhålla könssjukdomarnas stora betydelse. Man måste i ord och bild för dem framställa de förskräckliga följderna av könssjukdomarna. Man måste säga dem, att man genom vissa medel kan skydda sig mot smitta, att dessa medel äro lätta att erhålla och lätta att använda, och man måste också förklara för dem, hur de i nödfall hava att använda dessa medel. Man måste vidare säga dem, var de kunna erhålla medlen och att de, om de idka könsumgänge utan skyddsmedel, ådraga sig straff. — — —

Man kommer naturligtvis åter att i anbefallandet av skyddsmedel se ett 'förledande till osedlighet'; ja, jag vet, att enstaka officerare återsände de dem för deras truppers bruk tillsända preservativen med uttryck av sedlig harm och med anmärkningen att 'deras folk använde icke sådant'. Nåväl, de faktiska förhållandena visa, att de mycket väl behöfve sådana skyddsmedel, fast de tyvärr icke göra tillräckligt bruk därav. — Sedan man för manskapet förklarar det omoraliska och opatriotiska i de utomäktenskapliga könsförbindelserna, sedan man tydligt har för dem påvisat de förskräckliga följderna av könssjukdomarna, är det i sanning icke något 'förledande' till otukt, om man sedan fortsätter: det finns emellertid tyvärr en del människor, som äro så samvetslösa och så oförnuftiga, att de icke låta sig avskräckas av allt detta. — — — De borde åtminstone vara nog förnuftiga att försöka att skydda sig mot sjukdomar. Att alla dessa medel icke erbjuda något absolut skydd, bör städse framhållas; men det vore lögnaktigt att förtiga, att detta skydd dock ofta är mycket verksamt. Om jag tillropar den, som i en liten båt beger sig ut i en rasande storm: det är ohyggligt farligt att våga sig ut i dag, men vill du göra det på egen risk, så tag då åtminstone ett livbälte med dig; det kan visserligen icke absolut säkert rädda dig i olyckan, men det är dock bättre, om du medtager det — kan man däri se en uppmuntran eller en reklam för det farliga vägstycket? — — — En mycket viktig fråga är: vilka skyddsmedel äro främst att anbefalla? Det tillförlitligaste skyddsmedlet är ännu alltjämt kondomen. — — — Vid någorlunda skickligt handhavande utgör kondomen ett nästan fullständigt skydd mot venerisk infektion. Alla andra — kemiska — skyddsmedel komma i betraktande först i andra rummet såsom nödfalls-, ersättnings- och kompletterande medel.»

Professor *Ernst Finger*, Wien, yttrar i sitt år 1924 utgivna arbete 'Könssjukdomarna såsom fara för staten och metoderna för deras bekämpande', efter att hava redogjort för det av Tyska sällskapet för bekämpande av könssjukdomarna med argument, hämtade från hygienien och etiken, bedrivna upplysningsarbetet för motarbetande av de lösa och tillfälliga könsförbindelserna särskilt bland ungdomen, följande:

»Men i sakernas nuvarande läge vore upplysningen ensidig, om den icke även fyllde den uppgiften, att i görligaste mån befordra den individuella profylaxen och anvisa den, som idkar utomäktenskapligt könsumgänge, medel och utvägar att undgå infektion. Särskilt under kriget hava i de olika arméerna i detta hänseende gjorts rika, uteslutande gynnsamma erfarenheter. Och om det också alltid måste betonas, att våra metoder icke äro absolut tillförlitliga, så är det dock visst, att de väsentligt nedsätta infektionernas antal. I första rummet äro här att nämna kondomen, salvor — — — — — Tyvärr hava under senare tid dessa profylaktiska strävanden hindrats av många svårigheter, vilka antingen sammanhånga därmed, att nämnda medel även verka mer eller mindre antikonceptionellt och att man vill motarbeta den i många stater uppträdande nativitetsminskningen, eller hava sedliga grunder, med den motiveringen, att dessa medel äro avsedda för otuktigt bruk, då de anbefallas vid utomäktenskapligt könsumgänge, och att det i utsikt ställda skyddet för infektion skulle stegra de utomäktenskapliga förbindelsernas antal.»

Doktor *U. Müllern-Aspegren* yttrade vid den inom Svenska läkaresällskapet under åren 1911 och 1912 förda diskussionen angående den s. k. reglementeringskommitténs betänkande bl. a. följande:

Vissa preventiva åtgärder, dels mekaniska, dels kemiska, kunde med tämligen stor säkerhet undanröja den smittofara, som vederbörande utsatte sig för. Denna personliga profylax vore det kanske verksammaste medlet mot de smittsamma könssjukdomarna, verksammare än alla både straffrättsliga och sanitära tvångsåtgärder.

Efter att hava återgivit ett uttalande av professor *Lang*, att intet tvivel föreläge, att de nuvarande kondomerna av gott fabrikat vore mer än allt annat ägnade att skydda såväl mannen som kvinnan mot smitta, samt redogjort för en i Julliens lärobok omnämnd statistik, omfattande 1,696 genitala skleroser hos män, ävensom talarens anteckningar beträffande 335 med genitala skleroser behäftade män, fortsatte talaren:

Om man lade hans egen statistik till den av Jullien sammanställda, finge man till resultat, att av 2,031 män 48, eller 2.4 %, ådragit sig sin lues på sådant kroppsställe, att skyddsmedlet sannolikt ej skulle skyddat. Man kunde uttrycka detta även på det viset, att, förutsatt att alla män vid lösa könsumgängen använde kondom, skulle genitalt förvärvad syfilis hos män minskas till $\frac{1}{40}$. Om, såsom somliga sade, vetenskapen om skyddsmedlens effektivitet och en lätt tillgång till sådana skulle orsaka en ökning av lösa könsumgängen, skulle, till och med om könsumgängenas antal skulle ökas till tio gånger så många som förut, vilket väl vore att anse som en faktisk omöjlighet, luesinfektionerna å genitalia dock minskas till $\frac{1}{4}$ av deras nuvarande antal. — Det kunde sättas i fråga, huruvida icke den genom ett flitigare bruk av de även antikonceptionella medlen uppkomna minskningen i nativiteten kunde uppvägas därigenom, att barnadödligheten minskades och framför allt därigenom, att många personer skonades från sterilitet. — De profylaktiska medlen an-

vändes i antiveneriskt syfte huvudsakligen av personer i lösa förbindelser; den minskning i nativiteten, som uppstode genom användandet i profylaktiskt syfte av de även antikonceptionella medlen, bleve sålunda en *minskning av antalet utom äktenskapet födda barn*, under det att den ökning av nativiteten, som ett vid lösa förbindelser allmänt bruk av profylaktiska medel medförde, därigenom att antalet sterila minskades, bleve en *ökning i nativiteten av inom äktenskapet födda barn*. Det vore möjligt, att en utav vissa åtgärder uppkommen nativitetsminskning mer än väl uppvägdes av en nativitetsökning, föranledd av en minskning av antalet sterila personer, och vidare uppvägdes av en kvalitetsökning av de födda och därav att de födda kunde i större utsträckning än vad nu skedde uppfostras inom äktenskapet. Det vore mycket möjligt, att man i en framtid komme att i nativitetsökningens intresse ropa på en så intensiv propaganda som möjligt för de profylaktiska medlen.

Docenten *James Strandberg* anförde i ett i Svenska läkaresällskapet den 29 februari 1916 hållet föredrag om de veneriska sjukdomarna och deras betydelse under krigstid, bl. a. följande:

Såsom det säkraste och tillförlitligaste skyddsmedlet rekommenderades av flera kända venerologer, såsom Blaschko, Neisser, Hoffmann, E. Lesser, Finger m. fl., kondomen. Alla betänkligheter mot detta medel såsom omoraliskt, konceptionshindrande o. s. v. syntes under krigstid ha fått vika för dess verkliga effektivitet, och framtiden finge väl utvisa, vad följden av detta senare kunde bliva under fredstid.

I de små flygblad, som redan före kriget utlämnades till patienterna å universitetets i Wien kliniker och polikliniker för hud- och könssjukdomar, stode, att användandet av kondom vore det bästa skyddsmedlet mot syfilis. För gonorré vore det fullt tillförlitligt. Liknande råd funnes i andra tyska flygblad, som utdelats redan före kriget, t. ex. i »Kleines Merkblatt», utgivet av Tyska sällskapet för bekämpande av könssjukdomarna. I samband med den obligatoriska, regelbundet återkommande sundhetsvisitationen inom tyska armén skulle manskapet även underrättas om de veneriska sjukdomarna. Professor Uhlenhuth, rådgivande hygieniker för VII armén, hade nyligen utgivit en kortfattad handledning för denna undervisning. Häri uppgäves en del olika profylaktiska medel och deras användningssätt. Som det bästa rekommenderades kondomen (fiskblåsa). Slutligen stode angivet, att dessa medel och deras rätta användande skulle demonstreras för manskapet av sanitetsunderofficerarna.

I en sedermera i Allmänna svenska läkartidningen för år 1917 publicerad uppsats har d:r Strandberg beträffande den personliga profylaxen inom tyska armén meddelat, att såväl mekaniska medel (kondom) som användandet av kemiska preparat både före och efter coitus förordades och att man sökte underlätta åtkomsten av sådana medel och preparat.

Marinläkaren *H. Breide* har i ett år 1915 i svenska militärläkarföreningen hållet föredrag om personlig profylax mot könssjukdomar framhållit, att kondomen i allmänhet torde vid god kvalitet få anses som det säkraste av våra skyddsmedel mot såväl lues som de andra könssjukdomarna.

Docenten *Karl Marcus* yttrar i en uppsats med titel 'Om den personliga profylaxen', vilken såsom bilaga åtföljer det här förut omnämnda, år 1921 avgivna sakkunnigbetänkandet angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m.:

»Om den personliga profylaxens utomordentliga betydelse i kampen mot könsjukdomarna äro numera säkerligen alla läkare med erfarenhet på området ense. Likaså råder väl bland dessa endast en mening om att det viktigaste av de till buds stående medlen är kondomen, ehuru de 'desinfekterande metoderna' under vissa förhållanden — obligatorisk användning hos militären — hava kanske väl så god effekt. Men bland den stora allmänheten kunna ju dessa aldrig komma till användning i sådan utsträckning, att de härvidlag kunna mäta sig i vikt med preservativen. Därför är det också nödvändigt, att allmänheten i samband med upplysning om de smittsamma könssjukdomarnas natur o. s. v. också får kunskap om de profylaktiska medlen av båda slagen. Förutnämnda lags 27 § föreskriver också kategoriskt, att allmänheten skall upplysas om medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. Det enda medel, som i ordets egentliga bemärkelse kan hindra smittas 'överförande', är kondomen. De 'desinfekterande' medlen verka ju ej på detta sätt, utan genom att oskadliggöra smittämnen, sedan de överförts, men innan de hunnit att genom inträngande genom hud eller slemhinnor åstadkomma infektion. Det förra medlet — kondomen — verkar sålunda direkt hindrande mot smittas överförande, de senare — desinfektionsmedlen — indirekt. Det förra är i flertalet fall absolut skyddande, de senare av nästan lika höggradig effekt.

För en stor del av den manliga ungdomen — militären — är det ju väl sörjt genom påbudandet av obligatorisk desinfektion efter könsumgänget. Fråga torde väl kunna uppställas, om det ej skulle kunna låta sig genomföras att, beträffande marinen, förse manskap, som landpermitteras från fartyg, och särskilt i utländska hamnstäder, med preservativ. Ynglingarna lära nog ej påverkas av de meddelade upplysningarna om könssjukdomarnas farlighet i sådan utsträckning, att ej ett stort antal av dem ändå faller för de frestelser, som möta dem, särskilt i de, ur smittsynpunkt farligaste, tropiska hamnarna. Varför då ej förse dem med det bästa skyddet, då man vet, att det näst bästa kan bli använt för sent eller icke alls? I en del utländska arméer och mariner har under kriget ett sådant tillhandahållande av kondomer åt manskapet ägt rum i största utsträckning och med bästa resultat. — — — Det synes mig att intet bärande skäl skall kunna framföras mot satsen, att sådana medel, man tillgriper under krig för att skydda personer mot livsfarlig sjukdom, även under fredstid måste komma till användning: sjukdomarna äro lika farliga under det ena som det andra tillståndet, smittrisken är sannerligen även under djupaste fred tillräckligt stor för att motivera energiska åtgärder i profylaktiskt hänseende, och om man vill tillgodose ändamålet med desinfektionsåtgärder efter överförandet av eventuella smittämnen, så finns väl intet logiskt underlag för att ej över huvud taget helt och hållet hindra sådant överförande.»

Professor *Johan Almqvist* anför i yttrande till rektorsämbetet vid Karolinska institutet i anledning av Kungl. Maj:ts remiss i nu förevarande ärende bl. a. följande:

»De olika slagen av de profylaktiska medlen kunna väl i stort sett sägas utöva ett gott skydd, men ett av dessa medel måste dock betraktas såsom det ojämförligt viktigaste, nämligen kondomen. Först och främst är nämligen dess användningssätt betydligt enklare än de kemiska desinfektionsmedlen, vilkas resultat är beroende på, om de utföras riktigt eller icke, och för det andra är kondomen mot gonorrén ett säkrare skyddsmedel än desinfektionsmetoderna. Mot syfilis kan ju skyddsverkan icke vara absolut säker, enär syfilisgiften kan intränga överallt på kroppen, där en hudlöshet finnes, men dess verkan mot denna sjukdom är dock säkert lika god som desinfektionsmedlens.»

Efter att hava refererat eller hänvisat till en del in- och utländska fackmäns utsagor, fortsätter Almqvist:

»Mig synes, att bland in- och utländska läkare med erfarenhet angående de medel, som stå oss till buds för de smittsamma könssjukdomarnas bekämpande, det numera efter ökad erfarenhet råder en god överensstämmelse därom, att det viktigaste av dessa medel är kondomen.

Man har mot användandet av kondomen framhållit, att detta skulle hava en antikonceptionell inverkan, så att barnalstringen minskades. Detta må vara riktigt, men praktiskt taget synes mig ingen skada uppstå därigenom. Den sjukdom, mot vilken kondomen så gott som säkert skyddar, nämligen gonorrén, har i stor utsträckning till följd sterilitet hos såväl män som kvinnor. Om därför inga skyddsmedel mot gonorrén användas, så komma många unga män och kvinnor att förlora sin förmåga att alstra barn, och detta — märk väl! — för hela sitt återstående liv, under det att användning av kondom väl inskränker konceptionsmöjligheten för det beträffande tillfället, men lämnar konceptionsförmågan för framtiden intakt. Kondomens användande såsom medel i den personliga profylaxen sker vidare vanligen vid tillfälliga, suspekta könsförbindelser, uti vilka en barnalstring knappast torde vara till välsignelse varken för samhälle eller föräldrar.»

I detta sammanhang må återgivas ett uttalande av professor *F. Lennmalm*, däri syfilissjukdomen betecknats såsom 'en bland de svåraste, kanske den allra svåraste sjukdom, som mänsklighetens historia känner'. Samme läkare har på följande sätt karakteriserat denna sjukdom:

»Under många år har jag dagligen och stundligen haft att göra med syfilis i dess svåraste former, hjärn-, ryggmärgs- och hjärtsyfilis. Jag har fått en levande föreställning om vilket ohyggligt samhällsont syfilis är; jag har otaliga gånger sett, huru syfilis, efter att den av sjukdomen angripna under en kortare eller längre tid tyckts vara fullkomligt frisk, återkommer och under årtal gör honom till invalid och åsamkar honom svåra lidanden; jag har mångfaldiga gånger sett, huru fullkomligt oskyldiga individer, vanligen hustru och barn, ibland barnbarn till den först insjuknade, under år och årtionden fått dragas med svåra fysiska och psykiska sjukdomar, orsakade av familjefaderns tillfälliga insjuknande många år förut. Alla de läkare, som mera speciellt sysselsätta sig med nerv- och hjärtsjukdomar, ha liknande erfarenhet. Det behöves dock icke att vädja till deras omdöme, som huvudsakligen sköta syfilis i dess senare stadier; även de som för övrigt sköta syfilis ha en liknande uppfattning om syfilis' fruktansvärda betydelse.»

Till belysning av förevarande spørsmål torde böra här återgivas vissa utländska strafflagsbestämmelser angående preventivmedel och förslag till sådana bestämmelser.

*Utländska
straffbe-
stämmelser.*

Norge.

Strafflagen den 22 maj 1902, § 377:

Den, som offentligt utställer eller förevisar föremål, vilkas offentliga utställande eller förevisande på grund av deras bestämmelse är anstötligt för ärbärdheten, straffas med böter eller med frihetsstraff i högst 3 månader.

På samma sätt straffas den, som genom offentligt kungörande eller genom kringförande till försäljning utbjuder sådana föremål åt allmänheten, eller som offentligt uppmanar till eller lämnar anvisning vid deras begagnande.

Bihang till riksdagens protokoll 1927. 9 saml. 1 avd. 14 häft. (Nr 26.) 3

Danmark:

Lag den 30 mars 1906 om motarbetande av offentlig osedlighet och venerisk smitta, § 3 tredje stycket:

Det är förbjudet att genom kungörande, skyltning, utsändande av beskrivningar m. m. hänvända sig till allmänheten eller okända eller obestämda personer med erbjudande om försäljning av föremål, tjänande till att förebygga följder av samlag. Överträdelse härav behandlas och straffas enligt reglerna om överträdelse av polisföreskrift.

1924 års regeringsförslag till strafflag, § 237:

Med böter straffas den, som reklamerar för eller utställer eller som på ett förargelseväckande sätt till försäljning utbjuder föremål, om vilka han vet eller borde veta, att de äro tjänliga till att förebygga följder av samlag eller att avbryta havandeskap.

Tyskland.

Strafflagen 1871, § 184, i dess lydelse enligt lag den 25 juni 1900 («Lex Heinze»):

Med fängelse i högst 1 år och med böter till belopp av högst 1,000 mark eller med ettdera av dessa straff straffas den, som på platser, vilka äro tillgängliga för allmänheten, utställer föremål, som äro avsedda för otuktigt bruk, eller som för allmänheten annonserar (*ankündigt*) eller gör reklam för (*anpreist*) dylika föremål.

Jämte fängelsestraffet kan dömas till förlust av medborgerliga rättigheter ävensom vederbörandes ställande under polisuppsikt.

Redan några år efter denna lagbestämmelses tillkomst fattades på en av Tyska sällskapet för bekämpande av könssjukdomarna anordnad kongress en resolution med begäran om bestämmelsens ändring i sådan riktning, att den ej skulle äga tillämpning på föremål, som vore avsedda att förebygga överförande av smittsamma könssjukdomar. Även sedermera har från sällskapets och andras sida förts en livlig verksamhet i syfte att få en ändring av lagen till stånd. Hittills har detta icke lyckats, men utsikter synas nu föreligga att vinna detta syfte, i det att det år 1925 framlagda förslaget till ny strafflagbok upptager bestämmelser, som utgöra en väsentlig modifikation av det nu gällande stadgandet.

1925 års förslag till strafflagbok, § 270, lyder sålunda:

Den som offentligt annonserar (*ankündigt*) eller gör reklam för (*anpreist*) eller på en allmänt tillgänglig ort utställer en sak, som är avsedd för otuktigt bruk, straffas med fängelse intill 2 år eller med böter.

På samma sätt straffas den, som på ett sed eller anständighet sårande sätt offentligt annonserar eller gör reklam för ett medel, verktyg eller förfarande, som tjänar till förebyggande av befruktning eller av könssjukdomar, eller på en allmänt tillgänglig plats utställer ett dylikt medel eller verktyg.

Statistiska
uppgifter.

Under diskussionen om preventivmedlen har stundom gjorts gällande, dels att med hänsyn till den under de senaste åren avsevärt minskade frekvensen av smittsamma könssjukdomar det icke skulle vara erforderligt att vidtaga åtgärder för en vidgad kännedom om den personliga profylaxen, särskilt som

ur etisk synpunkt delade meningar äro rådande om lämpligheten av sådana åtgärder, och dels att den stora bristen på preventivartiklar under en viss del av krigs- och krisåren skulle hava varit en bidragande orsak till den då inträffade betydande stegringen av antalet veneriska infektioner. Preventivmedlens inverkan på nativiteten har vidare varit föremål för uttalanden från olika håll.

Till belysning av dessa frågor synes det mig lämpligt att här meddela statistiska uppgifter för de senare åren angående könssjukdomarnas frekvens och antalet födelser.

Könssjukdomar i smittsamt skede i Sverige.

Å r	Syfilis congenita			Syfilis acquisita ¹			Gonorrhoea			Ulcens molle		
	män	kvin.	summa	män	kvin.	summa	män	kvin.	summa	män	kvin.	summa
1913 . .	38	32	70	1,351	590	1,941	8,238	2,033	10,271	1,329	119	1,448
1914 . .	41	38	79	1,518	653	2,171	8,616	2,060	10,676	1,321	141	1,462
1915 . .	27	41	68	1,677	780	2,457	8,805	2,163	10,968	1,129	131	1,260
1916 . .	27	30	57	1,753	796	2,549	9,461	2,521	11,982	940	122	1,062
1917 . .	53	34	87	1,919	801	2,720	9,759	2,795	12,554	968	144	1,112
1918 . .	39	28	67	2,880	1,126	4,006	13,182	3,444	16,626	2,762	401	3,163
1919 . .	85	63	148	3,743	2,084	5,827	15,259	5,392	20,651	2,845	482	3,327
1920 . .	96	69	165	2,119	1,101	3,220	11,479	3,517	14,996	1,048	189	1,237
1921 . .	54	63	117	1,606	651	2,257	9,854	2,792	12,646	763	116	879
1922 . .	48	45	93	998	457	1,455	8,465	2,488	10,953	470	43	513
1923 . .	45	60	105	784	346	1,130	8,353	2,445	10,798	285	33	318
1924 . .	33	30	63	600	256	856	8,020	2,279	10,299	189	22	211

¹ Syfilis acquisita omfattar s. primaria och secundaria.

Levande födda i Sverige på 1000 invånare:

1911	23.99
1912	23.80
1913	23.16
1914	22.88
1915	21.59
1916	21.22
1917	20.91
1918	20.31
1919	19.76
1920	23.61
1921	21.38
1922	19.55
1923	18.83
1924	18.11

*Departement-
schefen.*

Under det att före 1910 i 18 kap. 13 § strafflagen stadgades straff blott för vissa gärningar, som sårade tukt och sedlighet, kriminaliserades genom den s. k. preventivlagen två grupper av förfaranden, även om de *icke såra tukt och sedlighet*.

Den första av dessa grupper omfattar vissa gärningar, som beläggas med straff, *oberoende av om de framkalla fara för andras förförelse*. Till denna grupp hänföras *dels* offentligt utställande eller förevisande av föremål, avsedda för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsumgänge, *dels* utbudande till salu av sådana föremål genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande för allmänheten, *och dels* kringförande till försäljning av dylika föremål.

Den andra av ifrågavarande grupper omfattar handlingar, vilka för sin straffbarhet förutsätta, att de begås under sådana förhållanden, att *allmän fara för andras förförelse därav kommer*. Hit räknas försök att förleda till användande av dylika föremål och meddelande av anvisning om sättet för deras användande, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift; någon fordran på handlingens offentlighet är ej uppställd.

Ehuru förevarande stadgande huvudsakligen torde åsyfta ett motverkande av vissa förfaranden, avsedda att förebygga befruktning, är det dock så avfattat, att det riktar sig även mot åtgärder till skydd mot smittas överförande vid könsumgänge. Det torde jämväl vara tillämpligt på en del särskilda medel för fosterfördrivning.

Lagrummet avser endast 'föremål'. Utanför dess tillämpning falla därför sådana antikonceptionella medel och metoder, i vilka icke ingår användandet av 'föremål', avsett att förebygga följder av könsumgänge.

Lagrummet omfattar vidare icke alla de medel till motarbetande av könsjukdomar, vilka, på sätt i det föregående framhållits, pläga sammanfattas under benämningen 'den personliga profylaxen', utan endast de mekaniskt verkande föremålen; däremot torde straffbestämmelsen icke äga tillämplighet å de desinfekterande — kemiskt verkande — medel och metoder, vilka, såsom även tidigare berörts, vid sidan av de mekaniskt verkande föremålen under senare tid kommit till vidsträckt användning.

Jag skall först uppehålla mig vid den del av ifrågavarande straffbestämmelse, som, enligt vad upprepade gånger framhållits, är att betrakta såsom den viktigaste, nämligen det stadgandet, som riktar sig mot *yttranden i tal eller skrift, vilka hava till syfte att förleda till användande av preventivföremål eller innefatta anvisning om sättet för deras begagnande*. I första lagutskottets av mig förut återgivna, av riksdagen godkända utlåtande har, med erinran om vad lagrådets flertal år 1910 anförte, uttalats starka principiella betänkligheter mot ett straffbeläggande av sådana framställningar rörande preventivföremål, som icke i strafflagens mening såra tukt och sedlighet. I denna uppfattning kan jag till fullo instämma. Såsom i utskottsutlåtandet framhålles, måste man, alldeles oavsett vilken uppfattning man hyser angående de preventivföremålens skadlighet och vådan av att kännedom rörande dem

sprides inom vida kretsar, ifrågasätta riktigheten av ett förbud mot varje, även till formen oantastlig framställning rörande dessa medel, vilken kan medföra sådan fara, varom i lagrummet förmäles.

Härtill kommer, att även andra tungt vägande skäl tala mot ett dylikt förbud. Jag syftar i främsta rummet på den omständigheten, att frågan om preventivföremåls betydelse såsom profylaktiskt medel mot de smittsamma könssjukdomarna genom en under senare år vunnen erfarenhet kommit i ett annat läge än vid tiden för ifrågavarande lags antagande.

Om de smittsamma könssjukdomarnas fruktansvärda betydelse för individen och samhället råder endast en mening. Den under de senaste åren inträffade, mycket betydande minskning i syfilissjukdomens frekvens, som framgår av den i det föregående återgivna statistiken, måste emellertid betecknas såsom synnerligen glädjande. Medan under år 1913 antalet fall av förvärvad syfilis uppgick till 1,941 och år 1919 till 5,827, utgjorde antalet fall av samma sjukdom under år 1924 endast 856. Även beträffande den mjuka chancern har en stark minskning kunnat konstateras (från 1,448 fall år 1913 och 3,327 fall år 1919 till endast 211 fall år 1924). Frekvensen av gonorré har minskats endast i jämförelse med den abnormt höga siffran för år 1919, medan antalen gonorréfäll under åren 1913 och 1924 i det närmaste äro desamma.

Av utredningen i ärendet framgår, att vissa *kemiskt verkande*, profylaktiska medel med fördel begagnas för att oskadliggöra smittämnen, sedan de överförts; inom armén och marinen har, såsom i det föregående berörts, ett ordnat system för beredande av sådan profylaktisk behandling redan blivit infört. Men av de i ärendet hörda myndigheternas utlåtanden och utredningen i övrigt framgår tillika, att man på sakkunnigt håll såväl inom som utom vårt land med stöd av under senare år vunna erfarenheter tillmäter vissa *mekaniskt verkande* medel en måhända ännu större betydelse för bekämpandet av de venereiska sjukdomarna. Några bestämda slutsatser torde visserligen icke, såsom från en del håll gjorts gällande, kunna dragas av den omständigheten, att dessa sjukdomars frekvens nått sin hittills högsta stegring under de år, då tillgången här i landet på preventivföremål enligt uppgift varit mycket knapp; även andra omständigheter torde i detta hänseende hava bidragit till sjukdomsfallens ökande. Men inför den numera konstaterade, praktiskt taget fullständiga enigheten bland specialisterna på förevarande område om dessa föremåls värde i profylaktiskt avseende och med hänsyn jämväl till den uppfattning, som kommit till uttryck vid den i det föregående omförmälda konferensen med ett antal läkare, kan bibehållandet i oförändrat skick av den ifrågavarande straffbestämmelsen, vilken tillkom på en tidpunkt, då den numera vunna erfarenheten om dessa medels värde för bekämpande av könssjukdomarna icke förelåg, enligt min mening icke anses försvarligt, om ej andra synnerligen vägande skäl tala därför.

I sådant hänseende gjordes vid lagens tillkomst gällande, att en utsträckt användning av preventivmedel skulle medföra minskad nativitet. Att nativiteten, trots lagbestämmelsens tillvaro, är stadd i en nästan oavbruten minskning, framgår av den i det föregående återgivna statistiken. Några slutsatser

beträffande inflytandet på nativiteten av begagnandet av preventivmedel torde icke kunna dragas. Antagligt är emellertid, att förevarande lagbud icke utövat något nämnvärt inflytande på födelsernas antal. Såsom medicinska fakulteten i Lund framhållit, torde nämligen havandeskap i det ojämförligt största antalet fall förebyggas genom åtgärder, vilka icke nödvändiggöra användning av föremål, som avses i förevarande lagrum. Härtill kommer, på sätt från medicinskt håll såväl inom som utom riksdagen betonats, att vissa mekaniskt verkande preventivföremåls förmåga att lämna ett effektivt skydd mot bl. a. gonorrhé — vilken sjukdom i stor omfattning medför sterilitet hos såväl män som kvinnor — är ägnad att verka befrämjande på nativiteten inom äkten-skapen. Det torde sålunda vara tydligt, att hänsynen till nativiteten icke kan med fog anföras såsom argument för ett stadgande mot en vederhäftig propa-ganda för användande av preventivföremål såsom skydd mot könssjukdomar.

Mot en dylik propaganda hava vidare framförts betänkligheter från mora-lisk synpunkt. Man har gjort gällande, att detta ämnes offentliga behand-ling skulle vara ägnad att undergräva den sexuella moralen och bidra till sedeslöshetens befrämjande samt att undervisning om den personliga profy-laxen skulle motverka den etiskt betonade upplysning beträffande könslivet och de veneriska sjukdomarnas betydelse, vilken från det allmännas sida borde bibringas ungdomen.

I avseende härå må framhållas, att missförhållandena på det sexuella om-rådet nära sammanhänga med vissa ekonomiska och sociala spörsmål, vilkas lös-ning torde höra till de mest invecklade samhällsproblemen. Bland dessa må i främsta rummet framhållas omöjligheten för många män, särskilt i städerna, att bilda familj under de år, då sexualdriften gör sig starkast gällande. Det lärer på detta liksom på andra områden vara nödvändigt att taga hänsyn till förhållandena sådana de *äro*, icke sådana man anser, att de *borde* vara. Så länge alltså flera samverkande orsaker så att säga driva till lösa köns-förbindelser, synes det innebära en icke ringa överdrift att tro, att fruktan för könsumgängets följder skulle i någon avsevärd omfattning avhålla däri-från eller att en vidgad kännedom om den personliga profylaxen skulle i någon betydande utsträckning locka till osedlighet. I riktig känsla härav hava ock statsmakterna genom 1918 års lagstiftning stadgat, att kunskap skall spridas 'om medel, som stå till buds för att hindra smittans överförande', varjämte anordningar vidtagits för att en stor del av den manliga ungdomen — vid armén och marinen — skall underkastas profylaktisk behandling, då möjlig-het föreligger att smitta överförs. Men utan tvivel skulle det innebära en märklig inkonsekvens från statsmakternas sida att, då det gäller att rea-lisera lagens påbud om upplysningsverksamhet beträffande den personliga profylaxen, av moraliska skäl vidmakthålla förbudet mot upplysning rörande vissa preventivmedel, vilka skilja sig från de av strafflagen tolererade och för arméns och marinens ungdom påbjudna — kemiskt verkande — profy-laktiska medlen allenast därutinnan, att de komma till begagnande vid köns-umgänget och hava en mekanisk verkan. Det lärer icke med fog kunna göras gällande, att en allmän upplysningsverksamhet rörande angelägenheten av att

den, som utsätter sig för smittfara, begagnar det senare slaget av profylaktiska medel skulle vara mera undergrävande för sedligheten än en motsvarande upplysningsverksamhet beträffande de förra — kemiskt verkande — medlen.

Även om det emellertid finge antagas, att en vidgad kännedom om den personliga profylaxen — av ena eller andra slaget — skulle föranleda en eller annan, som av fruktan för följderna av utomäktenskapliga könsförbindelser avhållit sig från sådana, att knyta dylika förbindelser, så måste dock mot denna eventuella följd av upplysningsverksamheten vägas den oerhörda betydelsen för samhället av en allmän användning i det utomäktenskapliga könsungänget av profylaktiska medel av ena eller andra slaget. Könssjukdomarnas verkningar äro så fruktansvärda, ej blott för dem, som i första hand ådraga sig densamma, utan också för de anhöriga, som utan egen skuld drabbas av smitta, liksom för samhället, att det måste anses vara en plikt för detta och en handling av självbevarelsedrift att möjliggöra en allmän kännedom om den personliga profylaxen. Då de båda arterna av densamma på ett nödvändigt sätt komplettera varandra, är det för mig fullt tydligt, att allmän upplysning bör möjliggöras även beträffande de mekaniskt verkande medlen.

Den frågan framställer sig då, huruvida den s. k. preventivlagen i nu avsedd del förhindrar en vederhäftig och även till formen värdig upplysningsverksamhet beträffande de mekaniskt verkande preventivmedlen. I detta hänseende hava under den diskussion, som föregick nämnda lags antagande och i all synnerhet under de senaste åren ganska vitt skilda uppfattningar gjort sig gällande. Till belysning härav skall jag tillåta mig att återgiva uttalanden av tvenne kriminalister.

Den ene av dessa, professor *Thyrén*, yttrade i riksdagen under debatten om förslaget till förevarande lagbestämmelse:

»Huru bestämmelsen bör tolkas i praktiken, skall jag förtydliga med ett exempel. I en i dessa dagar mycket omtalad, av två kvinnliga Stockholmsläkare utgiven bok behandlas bland mycket annat också frågan om de preventiva medlen. Om man nu klipper ut de två à tre sidor, som handla om denna sak — — och säljer dessa papperslappar för t. ex. 15 eller 10 öre och bjuder ut dem överallt, på gator o. s. v., då skulle detta möjligen kunna anses innebära en *allmän* fara för andras förförelse till otukt. Men om jag ger ut boken, däri detta parti ingår såsom ett naturligt led i framställningen i dess helhet, så vore det ett fullkomligt missförstånd att under sådana omständigheter uppfatta detta såsom innebärande en allmän fara för andras förförelse till otukt. Ty den omständigheten, att det kan vara möjligt, att boken kan komma i orätta händer och på grund därav föranleda till otukt, kan icke sägas innebära någon allmän fara för andras förförelse till otukt.»

Den andra av de åsyftade straffrättsspecialisterna, professor *Stjernberg*, har i sin år 1922 utgivna 'Kommentar till strafflagen kap. 17—18' beträffande ifrågavarande straffbestämmelse anfört:

»Med kravet på 'allmän fara' för andras förförelse avses icke blott att utesluta sådana fall, då allenast någon eller några individer genom gärningen utsättes för dylik fara, utan att över huvud inskränka det straffbara området till en sådan påverkan, som på grund av de omständigheter, under vilka den

äger rum, objektivt sett framstår såsom ett led i en propaganda för ett mera allmänt nyttjande av dylika medel. Gärningen behöver emellertid ej ha skett offentligen. Även ett föredrag i ett slutet sällskap kan därför mycket väl höra hit. Å andra sidan är offentlighet hos gärningen icke tillräcklig för straffs inträde. Ett meddelande av anvisning om sättet för dylika föremåls användning i en vetenskaplig föreläsning hör t. ex. ej hit, såvida ej densamma innefattat en propaganda för deras mera allmänna användning. Däremot föreligger givet en dylik fara, därest sådan anvisning meddelas i en för spridning bland allmänheten avsedd populärvetenskaplig skrift, även om syftet därmed egentligen är att främja den sexuella hygienien.»

Vidare må erinras om *första lagutskottets* i det föregående återgivna uttalande, att jämväl en värdig, från allt osedligt syfte fri framställning, varigenom mekaniskt verkande preventivföremål rekommenderas eller anvisning meddelas om sättet för deras begagnande, måhända icke torde under alla förhållanden kunna undgå att enligt ifrågavarande lagrum drabbas av ansvar.

Till belysning av uppfattningen angående det ifrågavarande lagrummets innebörd må vidare framhållas följande. *Dermatologiska sällskapet* i Stockholm ingav för några år sedan till medicinalstyrelsen för granskning ett förslag till flygblad om de smittsamma könssjukdomarna, för vilket flygblad sällskapet hade begärt bidrag av statsmedel. I det ingivna förslaget hette det bl. a.:

»Trohet i könsförbindelser är såväl för den enskilde som för samhället av största betydelse i kampen mot de veneriska sjukdomarna. Var och en bör behärska sin könsdrift så, att yttringar därav aldrig framträda tanklöst eller ansvarslöst. En sådan självbehärskning understödes verksamt genom ett nyktert levnadssätt. Otaliga äro de personer, som tillskriva sin olycka ett tillfälligt alkoholbruk, vilket dövat deras eljest vaksamma självkontroll. Rättast och klokast är att ej utsätta sig för att bliva smittad! Utsätter sig någon likväl genom könsumgänge för risken att bliva smittad, kan dock mycket göras för att minska faran, även om intet fullt säkert medel därför gives. Användandet av s. k. skyddsmedel (kondong) kan sålunda oftast skydda mot överförande av smitta.»

Vid förslagets granskning i medicinalstyrelsen uteslöts emellertid den sista punkten. Det ansågs uppenbarligen tveksamt, huruvida den vore förenlig med preventivlagen. Ehuru den föreslagna upplysningen beträffande skyddsmedel, såsom av det föregående framgår, förekom i sammanhang med ett tydligt angivande av att dylika medel ej bereda något fullt tillförlitligt skydd, och förslaget i övrigt ingalunda saknade etisk betoning, blev det sålunda icke möjligt för sällskapet att få meddela den ifrågavarande, ur profylaktisk synpunkt betydelsefulla upplysningen.

Medicinalstyrelsen har också i sitt utlåtande med beklagande framhållit, att lagens formulering är sådan, att en viss grad av tveksamhet kan råda, huruvida icke den, som fullt lojalt och i bästa avsikt verkar för spridandet av dylik kunskap, under vissa förhållanden kan bliva åtalad och måhända även dömd därför. Även av flera av de i övrigt i ärendet avgivna utlåtandena framgår — och ytterligare bekräftelse härå har vunnits vid den av mig anordnade, förut omförmälda konferensen med ett antal läkare — att på läkarhåll

så stor tvekan om lagligheten av en allmän upplysningsverksamhet beträffande preventivföremåls användande råder, att en sådan upplysningsverksamhet icke har utsikt att komma till stånd, med mindre ändring av ifrågavarande lagrum sker. Det torde vara ganska förklarligt, att våra läkare ansett sig böra undvika varje åtgärd, som kan uppfattas såsom stridande mot gällande lag. Situationen i detta hänseende synes vara ungefär densamma som i Tyskland, där, på sätt förut framhållits, bland läkarna råder en stark opinion för ändring av den bekanta 'Lex Heinze' i syfte att möjliggöra en verksam propaganda för den personliga profylaxen. Såsom av det föregående framgår innefattar det senaste tyska strafflagsförslaget en ändring i sådan riktning.

Den föregående utredningen giver enligt min uppfattning vid handen, att förevarande straffbestämmelse bör undergå sådan ändring, att det tydligt framgår, att en allvarlig och även till formen oantastlig framställning i förevarande ämne icke drabbas av ansvar.

Rörande formen för den sålunda av mig ifrågasatta ändringen torde den lämpligen kunna genomföras på det sätt, att den del av 18 kap. 13 § 2 mom. som riktar sig mot yttranden i tal eller skrift, vilka åsyfta att förleda till användande av preventivföremål eller innefatta meddelande av anvisning om sättet för deras begagnande, utgår ur lagrummet. Efter en dylik ändring bliva gärningar av nyss angiven art straffbara endast under de i paragrafens första moment angivna förutsättningar, d. v. s., beträffande utspridande av skrift, därest denna sårar tukt och sedlighet, samt i fråga om annan gärning, därest den 'sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer'. Därmed vinnes enligt min mening det straffskydd, som kan anses erforderligt och önskvärt. Även 1910 års lagutskott — som dock tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag till den nuvarande straffbestämmelsen — medgav, att redan enligt då gällande lag i många eller kanske i de flesta fall straff följde å gärningar av ifrågavarande slag. Det bör i detta sammanhang erinras om att det fall av propaganda för preventivmedel, vilket var den direkta anledningen till preventivlagens tillkomst, redan enligt det vid samma tid gällande stadgandet om straff för tukt och sedlighet sårande gärning — för vilken straffmaximum då var endast sex månaders fängelse — föranledde frihetsstraff. Enligt det av mig förordade förslaget kommer dylik, tukt och sedlighet sårande agitation att bestraffas med intill två års fängelse. Däremot kan jag, i motsats till nämnda utskott men i likhet med lagrådets flertal, icke anse riktigt att förbjuda även en taktfull, allvarlig och tydligen från varje otuktigt syfte fri framställning rörande lämpligheten av preventivmedels användande under vissa omständigheter. Den fara, som icke ens vid en dylik framställning, då den riktas till en större allmänhet, alltid kan anses helt utesluten, är — därom är jag ense med lagrådets majoritet — icke av beskaffenhet att kunna på lagstiftningens väg förekommas.

Vad angår straffbudet mot muntlig eller skriftlig propaganda för användande av 'föremål, avsett för otuktigt bruk', läser även detta utan olägenhet

kunna utgå ur lagen, enär dylika åtgärder, på sätt inom lagrådet ävensom i riksdagens framställning uttalats, i regel torde vara straffbara enligt 1 mom. av ifrågavarande paragraf.

Jag skall nu övergå till behandling av den i riksdagens ifrågavarande framställning jämväl innefattade frågan, huruvida upphävande eller omarbetande av förevarande lagrum i övrigt bör komma till stånd, ävensom av den av riksdagen i sammanhang därmed ifrågasatta och av vissa av de hörda myndigheterna förordade anordningen, att försäljning av preventivföremål borde förbehållas apoteken. Den sistnämnda frågan torde lämpligen böra först beröras.

Preventivföremål försäljas för närvarande icke å apoteken, ehuru något hinder därför icke föreligger. Ett förbehållande åt apoteken av handeln med dylika föremål är ägnat att ingiva vissa betänkligheter. På grund härav och då, såvitt jag kunnat finna, en så långt gående åtgärd icke kan anses för närvarande oundgängligen påkallad, kan jag icke tillstyrka förslag i sådan riktning.

Vad åter angår vidtagande av åtgärder för att preventivföremål må komma att hållas till salu å apoteken, lärer det ankomma på chefen för socialdepartementet att taga under övervägande, huruvida sådana åtgärder lämpligen böra komma till stånd.

Det återstår slutligen att taga ståndpunkt till spörsmålet, huruvida de av mig i det föregående ej behandlade delarna av förevarande moment böra upphävas eller ändras. I avseende härå vill jag erinra, att varken i riksdagens framställning eller i de i ärendet av medicinska och andra myndigheter avgivna yttrandena en dylik åtgärd framhållits vara ur samhällets synpunkt i någon högre grad av behovet påkallad. Vissa härutinnan framställda anmärkningar skall jag beröra i det följande.

Vad då först angår förbudet mot *offentligt utställande eller utbudande av preventivföremål*, torde, såsom inom lagrådet och i riksdagens framställning påpekats, ett sådant stadgande strängt taget vara obehöfligt, enär dylika åtgärder i de flesta fall, då skada därav kan föräntas, kunna straffas såsom tukt och sedlighet sårande handlingar. Då emellertid, på sätt riksdagen jämväl framhållit, detta förbud är av en viss betydelse bl. a. därutinnan, att det tydligt angiver, vilka handlingar, som icke äro tillåtna, anser jag mig ej böra föreslå ändring eller upphävande av stadgandet i denna del.

Beträffande förbudet mot *utbudande till salu av preventivföremål genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande för allmänheten* finner jag i likhet med riksdagen, att ehuru genom detsamma långt ifrån vunnits hela det syfte som därmed varit avsett, förbudet dock lagt hinder i vägen för några av de mest anstötliga formerna av dylikt utbudande. Då stadgandet i fråga sålunda är av ett visst gagn, hemställer jag, att även denna del av momentet lämnas oförändrad.

Vad härefter angår förbudet mot *preventivföremåls kringförande till försäljning*, delar jag riksdagens av flera av de i ärendet hörda myndigheterna biträdda uppfattning, att detta förbud har en uppgift att fylla. Då vidare,

såsom riksdagen jämväl uttalat, lagens straffhot härutinnan i stort sett lett till åsyftat resultat, lärer ett upphävande eller omarbetande av denna del av förevarande stadgande icke böra äga rum.

Beträffande slutligen nu ifrågavarande förfaranden, i vad de hava avseende å *föremål, avsedda för otuktigt bruk*, torde skäl icke föreligga att föreslå ändring av straffbudet i fråga.

I enlighet med de av mig nu angivna grunder har jag låtit inom justitiedepartementet upprätta förslag till *lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen*.

En konsekvens av en dylik lagändring torde bliva, att motsvarande ändring bör företagas i § 3 13:o tryckfrihetsförordningen, en fråga som jag senare torde få tillfälle att anmäla.»

Föredraganden uppläser härefter berörda lagförslag av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, samt hemställer, att lagrådets yttrande över förslaget måtte, för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål, inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Oskar Adelsonn.

Bilaga.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 18 kap. 13 § strafflagen, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 22 juni 1911 (nr 53 s. 4), skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

Sprider — — — kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgäinge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Bilaga 2.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 10 maj 1926.

Närvarande:

justitierådet SVEDELIUS,
regeringsrådet PALMGREN,
justitierådet CHRISTIANSSON,
justitierådet HÖGSTEDT.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:ts Konungen i statsrådet den 11 december 1925, hade Kungl. Maj:ts förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av revisionssekreteraren Ragnar von Koch.

I anledning av förslaget yttrade *lagrådet*:

Vid behandlingen av 1910 års förslag till ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen framställdes mot dess antagande starka principiella betänkligheter. Dessa betänkligheter fingo emellertid vika för det praktiska behov av ytterligare lagstadganden å förevarande område, som ansågs böra tillgodoses. Då det nu ifrågasattes att delvis upphäva de sålunda tillkomna bestämmelserna, synes emellertid läget i viss mån vara ett annat. Även för den, som delar ovan antydda principiella betänkligheter och således icke skulle varit benägen att medverka till tillkomsten av dessa bestämmelser, lärer det ej därför vara själfallet, att stadgandena, då de nu finnas i lagen, böra därur avföras. Bortsett från att ett dylikt växlande av ståndpunkt under loppet av en kortare tid inom lagstiftningen och särskilt å strafflagens område i regel måste verka ogynnsamt å den allmänna rättsuppfattningen, torde praktiskt sett ett upphävande i förevarande fall av de givna bestämmelserna kunna befaras icke helt återföra förhållandena i det läge, som förevar vid bestämmelsernas antagande. Det huvudsakliga motivet för lagändringen år 1910 var önskan att resa hinder mot den propaganda till förmån för användande av s. k. preventiva medel i antikonceptionellt syfte, som vid nämnda tid börjat bedrivas, delvis i synnerligen stötande form. Från förslagets motståndare framställdes bland annat den invändningen, att nämnda propaganda, i den mån den borde göras till föremål för straffrättsligt ingripande, redan vore åtkomlig såsom sårande tukt och sedlighet och därmed hemfallen under 18 kap. 13 § strafflagen enligt dess dåvarande lydelse, motsvarande nuvarande första momentet av paragrafen. Så-

som departementschefen erinrat, har också fall förekommit, då sådan propaganda bestraffats med tillämpning av nämnda lagstadgande. Skulle nu andra momentet i den del, varom nu är fråga, upphävas, skulle därav lätt kunna tänkas uppkomma den föreställningen, att lagstiftaren ansett dylikt förfarande icke utom i flagranti fall innebära en sedlighetssårande gärning. Särskilt torde en sådan uppfattning kunna befaras vinna insteg hos allmänheten, något som säkerligen skulle leda till ett förnyande i ohöljda former av ovan angivna propaganda, vilken under senare år synes hava varit i viss mån stävjad. Att detta icke skulle vara önskvärt och ej heller överensstämma med det nu framställda förslaget's syfte, synes uppenbart. Vad som härvidlag bör tillmätas avgörande betydelse torde dock icke så mycket vara faran för nativitetens nedgång som fastmera risken för en ökad osedlighet, särskilt bland ungdomen, hos vilken en föreställning om det ofarliga och betydelselösa i fria och tillfälliga könsförbindelser därigenom lätt kunde vinna större insteg.

Till förmån för den nu föreslagna lagändringen har särskilt åberopats den ställning statsmakterna intagit till frågan om den personliga profylaxen mot könssjukdomar, i det att i 27 § andra stycket av den år 1918 tillkomna lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar intagits stadgande därom att Konungen äger förordna om erforderliga åtgärder för att bland allmänheten sprida kunskap bland annat om medel, som stå till buds för att hindra överförande av venerisk smitta.

Den upplysningsverksamhet, som i detta avseende kommit till stånd, har hittills endast omfattat de desinfekterande medlen. De mekaniskt verkande preventivmedlen hava däremot vid denna upplysningsverksamhet lämnats å sido närmast till följd av tvekan å läkarhåll, då det nämligen ansetts ovisst, huruvida spridande av kännedom om dessa medel kunde stå överens med föreskrifterna i preventivlagen. Det göres nu gällande, att då sistnämnda medel särskilt med hänsyn till den erfarenhet, som vunnits i utlandet under världskriget, av fackmännen å området numera allmänt anses såsom det säkraste och mest verksamma skyddsmedlet mot de smittsamma könssjukdomarna, preventivlagen icke vidare bör få stå hindrande i vägen för allmänhetens upplysning även rörande dylika medel. Det praktiska syftet med nu föreliggande lagförslag kan också sägas vara att bereda säkerhet för att icke en sålunda utsträckt upplysningsverksamhet skulle komma att hemfalla under preventivlagens straffbestämmelse.

Frågan om behövligheten att för omförmälda ändamål vidtaga den nu föreslagna lagändringen är beroende av, huruvida, såsom understundom gjorts gällande, varje till allmänheten riktad upplysningsverksamhet i berörda hänseende måste anses vara av beskaffenhet att åstadkomma »allmän fara för andras förförelse».

Redan vid preventivlagens tillkomst framhölls av dåvarande departementschefen, att med den slutligen valda avfattningen åsyftats att förebygga, att det i lagen stadgade förbudet skulle komma att drabba sådana framställningar rörande de preventiva medlen, som kunde betecknas såsom fullt legitima; i den offentliga undervisningen vid de medicinska läroverken borde hithörande frå-

gor fortfarande få behandlas, och även för andra fall vore måhända ett ovillkorligt förbud mot varje offentlig framställning rörande de preventiva medlen ej alltid på sin plats. Det krävdes endast, att hithörande ämnen icke behandlades på sådant sätt, att allmän fara för andras förförelse därav uppkomme. I enahanda riktning uttalade sig jämväl lagutskottet vid 1910 års riksdag.

Av de myndigheter, som hörts över riksdagsskrivelsen den 7 mars 1923, har medicinalstyrelsen i förevarande fråga uttalat, att man svårigen kunde i propositionen till 1910 års riksdag, i utskottsutlåtanden eller riksdagsdebatter finna någon avsikt att genom preventivlagen lägga hinder i vägen vare sig för den medicinska undervisningen i ämnet eller för det allmänna upplysningsarbetet beträffande könssjukdomarnas smittfarlighet och sätten att förekomma smittöverföring genom könsumgänge. Medicinska fakulteten i Uppsala har förklarat sig icke finna preventivlagen i dess nuvarande avfattning lägga hinder i vägen för en auktoritativ upplysningsverksamhet i fråga om könssjukdomarna och medlen för dessas bekämpande, däri inbegripna sådana medel, som jämväl kunna hava antikonceptionell verkan. Liknande uttalanden hava gjorts av juridiska fakulteten i Uppsala, majoriteten inom juridiska fakulteten i Lund samt Karolinska institutets lärarkollegium. Då i vissa av dessa yttranden i allt fall förordats en ändring av preventivlagen, har detta skett uteslutande ur synpunkten av det önskvärda däri, att den å vissa håll förefintliga, om ock i sak ogrundade tvekan rörande lagens rätta tolkning måtte helt undanröjas.

I det medicinalstyrelsens utlåtande bilagda yttrandet av dåvarande medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd hovrättsrådet Anders Renström anförde denne i förevarande ämne bland annat: Därest efter vederbörandes prövning av alla på frågan inverkan omständigheter skulle befinnas önskvärt, att det upplysningsarbete, som i 1918 års lag åsyftades, jämväl i större eller mindre utsträckning komme att omfatta de mekaniskt verkande skyddsmedlen mot smitta, syntes det på goda grunder kunna antagas, att en upplysningsverksamhet av den auktoritativa art, varom här vore fråga, skulle kunna så anordnas, att den ej behövde medföra allmän fara för andras förförelse. I den mån upplysningsarbetet komme att baseras å föreläsningsverksamhet, komme ju dessa föreläsningar, vartill naturligtvis endast vuxna personer finge tillträde, att hållas av fullt kompetenta och i sin verksamhet av staten kontrollerade personer; och då huvudvikten helt naturligt skulle läggas å undervisningen om könssjukdomarnas natur, deras svårartade följder och stora smittfarlighet, skulle en dylik verksamhet knappast kunna befaras bliva ägnad att befordra sedeslöshet. Vad beträffade eventuella skrifter och flygblad kunde väl även distributionen av dessa anordnas så, att möjligaste garanti vunnes mot att desamma bleve tillgängliga för en alltför omogen och okritisk publik. Vare sig upplysningsarbetet emellertid bedreves muntligt eller genom spridande av skrifter, vore det uppenbarligen av synnerlig vikt, att undervisningen vad innehållet beträffade toge största hänsyn till särskilda lokala förhållanden. Behovet av ingående kunskap om skyddsmedel mot smitta av könssjukdomar vore ju icke tillnärmelsevis detsamma för landsbygden som för orter med talrik och i bostads-

hänseende sammanträngd befolkning, där frekvensen av könssjukdomar vore ojämförligt större. Att dessa och liknande synpunkter bleve av vederbörande vid upplysningsarbetets ordnande fullt beaktade, vore ju självfallet. Det måste därför antagas, att upplysningsverksamhet i all den utsträckning, som efter vederbörandes beprövande kunde finnas önskvärd för vinnande av det i 27 § av omförmälda lag åsyftade ändamål, skulle kunna bedrivas utan att råka i konflikt med bestämmelserna i 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

Med sistberörda yttrande må jämföras vad i det i remissprotokollet omförmälda, den 9 mars 1921 av tillkallade sakkunniga avgivna betänkandet anföres rörande åtgärder för spridande av kunskap om medel, som stå till buds för att hindra överförande av venerisk smitta, ävensom skolöverstyrelsens efter samråd med medicinalstyrelsen över samma betänkande avgivna utlåtande.

Den uppfattning rörande preventivlagens ställning i förhållande till en å förevarande område önskvärd upplysningsverksamhet, som i Renströms yttrande kommit till uttryck, delas av lagrådet. En upplysningsverksamhet — omfattande jämväl de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i profylaktiskt avseende — vilken i allvarlig och värdig form och med beaktande av de i Renströms yttrande samt i sistberörda betänkande och utlåtande angivna synpunkterna från auktoritativt håll kommer till stånd uteslutande i syfte att förebygga utbredande av könssjukdomar, läser icke kunna anses medföra någon »allmän fara för andras förförelse» och således icke heller komma i strid med preventivlagen. Med hänsyn till denna lagrådets åsikt och då å andra sidan den föreslagna lagändringen, såsom lämnande fältet öppet även för en icke auktoritativ och måhända till syfte och form tvivelaktig upplysningsverksamhet å ifrågavarande område, i enlighet med vad redan ovan framhållits, kan befaras medföra risk för sedeslöshetens befrämjande särskilt bland ungdomen, anser sig lagrådet böra avstyrka vidtagandet av nämnda lagändring.

I det föregående hava endast berörts två förefintliga möjligheter: bibehållande av preventivlagen oförändrad och den lösning av frågan, som innefattas i det remitterade förslaget. Även en tredje möjlighet har ju under förarbetena ifrågasatts, nämligen en sådan omformulering av preventivlagens bestämmelser, att därigenom från lagens tillämplighet uttryckligen undantoges den enligt 27 § i 1918 års lag anordnade, av staten kontrollerade upplysningsverksamheten. Lagrådet har tagit även denna möjlighet under övervägande men funnit hinder ur lagteknisk synpunkt möta för en omformulering i dylik riktning.

Ur protokollet:
A. V. Stenkula.